

TÜRKİYE’DE GÖÇ SÜRECİ VE SURİYE GÖÇÜNÜN ETKİLERİ

Handan KARAKAYA¹

Geliş Tarihi: 08/09/2020

Kabul Tarihi: 21/09/2020

ÖZET

Göç, insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzanabilecek uzun bir geçmişe sahiptir. İnsanın ihtiyaçları farklılaştıkça göç de bu ihtiyaçların karşılanma duygusunun peşinden gitme süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç, bireyin ya da grupların daha iyi yaşam koşullarına kavuşabilmek adına yaptıkları mekân değişiklikleri olarak da tanımlanabilir. Doğal afet, kıtlık ve savaşlar göçe geçmişten farklı olarak yeni anlam ve içerikler yükleyebilmektedir. Daha iyi yaşam koşulları aramanın yanında, güvenli alanlara ulaşma, hayatta kalabileceği kadar besine ulaşma, barınabileceği konutlar bulma gibi unsurlar göç içinde belirginlik kazanabilmektedir. Ancak toplumların ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik olarak gelişimi, göçe ve göç sürecine birbirinden farklı yeni boyutlar eklemiştir. Bu yönüyle göç, çok yönlü bir değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Ancak bu yönlerin tümünü bir çalışmaya sığdırmak mümkün değildir. Türkiye, Suriye iç savaşına kadar göçün çoğunlukla transit ülkesidir. Ancak Suriye savaşı ile birlikte göç, Türkiye açısından baş edilmesi zor bir sosyal olgu olarak görünür olmaya başlamıştır. Çalışmamızın amacı, Türkiye’nin göç hikâyesine genel bir bakış ile birlikte Suriye göçünde izlenen politikaların ayrıntılarını ele almaktır. Bunun yanında Türkiye’nin göç tarihi de kısaca ele alınmaktadır. Bu çalışma literatür taraması, doküman incelenmesi, gözlem ve istatistiki veriler incelenerek yapılandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Dış Göç, Suriye Göçü ve Türkiye’de Göç

¹ Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmetler Bölümü, hkarakaya@firat.edu.tr, ORCID : 0000-0003-2749-4277

Migration Process in Turkey and Effects of Syrian Migration

ABSTRACT

Migration has a long history that can go back to the beginning of human history. As the needs of people differ, migration emerges as a process of pursuing these needs. Although migration has a history as old as human history, it is a social phenomenon that takes place in different forms depending on different social, economic and cultural reasons. Migration can also be defined as the changes made by individuals or groups to achieve better living conditions. Natural disasters, famines and wars can load new meanings and contents, unlike migration. In addition to searching for better living conditions, access to safe areas, access to food enough to survive, find housing to accommodate may become evident in migration. Migration is first and foremost a displacement movement, but it is also nourishing a social process that enables the emergence of new cultural, social, economic and political processes. However, the economic, social, cultural and technological development of societies added different dimensions to the migration and migration process. In this respect, migration requires a multi-faceted assessment. However, it is not possible to fit all of these aspects in one study. Turkey to Syria's civil war and migration is mostly a transit country. However, immigration Syria with war, to head for Turkey has become a social phenomenon seems difficult. Therefore, Turkey's aim of our study with an overview of the migration story is get Syria to discuss the specifics of the policy on migration. The aim of our study, along with an overview of Turkey's migration story is to handle the details of the policy on immigration Syria. This study is structured by examining the literature review, document analysis, observation and statistical data.

Keywords: Migration, International Migration, Syrian Migration, Migration in Turkey

GİRİŞ

Modernleşme süreciyle birlikte gelişen ekonomiler göçle ilgili ilk çalışmaları yapan Ravenstein'in teorisinde ifade ettiği gibi birer çekim merkezi oluşturarak göçü beslerken, savaş, kıtlık gibi sosyal olaylar da göç üzerinde belirleyici faktörler olarak kendini göstermektedir. Dolayısıyla tarihin her döneminde, dünyanın birçok yerinde insanlar isteyerek ya da zorla yer değiştirmek durumunda kalmışlardır. Göç ister zorunlu ister gönüllü olarak gerçekleşmiş olsun insanların yaşam biçimlerini de taşıdıkları ve ulaştıkları yerlerdeki yaşam biçimleri ile harmanladıkları bir süreçtir. Bir başka ifadeyle göç, bir yeniden toplumsallaşma süreci biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Dünyada liberal ekonomi politikalarıyla ortaya çıkan piyasa süreçleri, savaş, kıtlık ve doğal afetler yeryüzünde göç hareketlerinin oluşumunda öne çıkan etkenlerin başında gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında göç, bazen zorunlu bazen isteğe bağlı olarak ortaya çıkabilmekte ve dünya üzerindeki demografik, sosyal ve kültürel yapıları etkileyebilmektedir.

Göç dünya tarihinin çeşitli sosyal olaylarına bağlı olarak hızlanmış ve bazen de yavaşlamıştır. Ancak tamamen ortadan kalktığı bir dönemden söz etmek imkânsızdır. Hangi gerekçelerle ortaya çıkarsa çıksın göç, bireyin ya da grubun içinde bulunduğu yaşam koşullarından daha iyi olacağını beklediği koşullar için yer değiştirmesini ifade etmektedir. Bu yer değiştirme birçok açıdan sosyal bilimlerin inceleme alanına girmektedir. Toplumsal değişim ve dönüşümde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkan göç, toplumsal yapının izlediği değişim sürecini takip edebilmemiz bağlamında da üzerinde durmamız gereken bir konudur. Tarihte büyük devletlerin dağılışı ya da büyük savaşlarla hız kazanan göçler, dünya üzerinde yeni toplumsallıkların ortaya çıkışının da önünü açmıştır. Birçok ülke maruz kaldığı iç ve dış göçler sayesinde yeni demografik yapılar kazanmıştır.

Ülkemizin 2011 yılından beri karşı karşıya olduğu Suriye göçü, zorunlu bir göç olarak sosyal, ekonomik ve toplumsal birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Türkiye göçe yabancı olan bir ülke değildir. Osmanlı'nın toprak kaybetmeye başladığı dönemler Anadolu'ya yoğun göçlerin başlamasını sağlamıştır. Bunun yanında I. Dünya Savaş'ından sonra başlayan ulus devletleşme süreci Müslüman Türk Osmanlı tebaasının Türkiye Cumhuriyeti sınırlarının içine doğru göçmesini sağlamıştır. Ancak

Suriye’de 2011 yılı Mart ayından beri süren savaş, Türkiye sınırlarını tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar büyük bir kitlesel göçle baş başa bırakmıştır. Türkiye’nin izlediği “açık kapı politikası” ile gelen göçmen kitleler ilk dönemlerde kamplarda misafir edilirken, sonraki dönemlerde Türkiye’nin hemen tüm illerine yayılmışlardır. Savaşın başlangıç yıllarında Türkiye, gelenlerin geri döneceği inancıyla, imkânlarını zorlayarak göçmenler için yaşam alanları oluşturmaya çalışmıştır. Ancak zaman geçtikçe göçle gelenlerin sayıları artarken, maliyetleri de giderek yükselmeye başlamıştır. Bu noktada hem göçün yoğunluğu hem de imkânların kısıtlılığı Suriye göçünde göçe dair birçok sorunun ortaya çıkmasını engelleyememiştir. Suriye İç Savaşı yedinci yıla girmiş olmasına rağmen çatışmalar gün geçtikçe şiddetlenmektedir. Irak, Ürdün, Lübnan ve Türkiye başta olmak üzere bölge ekonomileri de bu süreçten derin bir şekilde etkilenmekle birlikte savaşın yıkıcı etkilerini yaşayan Suriye, aynı zamanda bölge ekonomilerini de belirsizliğe, güvensizliğe ve istikrarsızlığa doğru sürükleyebilmektedir (Aygül, 2018: 69). Güçlü bir şekilde Türkiye sınırlarından giren göç dalgası, sosyal, ekonomik, kültürel birçok sorunu da beraberinde getirmekte ve göçe dair yeni politikaların geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu göç dalgasının önemli bir kısmını oluşturan kadınlar ve çocuklar söz konusu sorunları çok daha derin boyutlarda yaşanmasına neden olmaktadır.

1.GÖÇ

Tarihte Avrupa’nın şekillenmesinde etkili olan ilk göç hareketi olarak kabul edilen Kavimler Göçü, IV. Yüzyıl ortalarında Çin devletinin egemenliğinden kurtulmak için Batı’ya doğru hareket eden Hun’ların Karadeniz’in kuzeyine yerleşmesi ile buradan kaçan Cermenlerin yıllar boyu Avrupa’yı istila ettiği bir süreci içerisinde taşımaktadır (Deniz, (2014:180). Dolayısıyla göç bir yer değiştirme hareketi olarak toplumların yeniden biçimlenmesi ve yeni yaşam biçimlerinin üretilmesinde etkin bir faktör olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Göç, en temelde bir yer değiştirme, doğup büyüdüğü yeri terk etme olarak tarif edilebilir. Göç, hangi amaçlarla olursa olsun yaşadığı yerden, vatanından bir şekilde kopan veya kopmak zorunda kalan kimselerin yeni yerleşim alanlarına yerleşmelerini ifade eder (Kirman, 2017:109). Aynı şekilde ekonomik, toplumsal veya siyasi sebeplerle bireyler ile toplulukların

bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret olarak tanımlanmaktadır (tdk.gov.tr). Kısaca bir bölgede yaşayan bireylerin veya grupların sosyal, siyasi, ekonomik, dini ve ekolojik sebeplerle kimi zaman isteğe bağlı kimi zaman da zorunluluktan buldukları yerden başka bir yere yapmış oldukları toplumsal ve kültürel hareketlilik göç olarak tanımlanmaktadır (Yalçın'dan aktaran Kirman, 2017:109). Altıntaş (2014:253)'a göre göç, insanlık tarihi ile paralel bir döngüde yer alır ve geçmişi olduğu kadar bugünümüzü de sorgulamaya açar; ulusal, bölgesel ve küresel etkileri olan bir nüfus hareketidir. Bunun yanında fiziki mekân değişikliği gibi dar bir değişim algısının ötesinde sosyo-ekonomik ve kültürel sistem değişikliğini de içeren göçü insan hareketliğinin en genel tanımı olarak nitelendirmiştir. Tarihi süreçte yiyecek bulma ihtiyacından ortaya çıkan göçler, yirmi birinci yüzyılda fiziki, siyasi, tarihî, askerî ve sosyo-ekonomik, kültürel ve çevresel ve daha birçok faktörlere bağlı olarak çeşitliliğini artırmaya devam etmektedir (İnan, 2016: 14). Adıgüzel (2018:3)'in ifade ettiği gibi göç sürecinde bireyler bir fiziksel mekândan bir başka mekana doğru yer değiştirirken, sadece somut eşyalarını değil, tüm hayat tecrübelerini, yaşam biçimlerini, dillerini, kültürlerini, anılarını ve hayallerini de götürmekte ve yeniden bir biçimlenmeye tabi tutmaktadırlar. Dolayısıyla dünyanın insanlığın varoluşundan bu yana bir göç hikâyesinin olduğunu ve bu göç hikâyesinde kültürlerin ve toplumların hep bir yeniden kurulum içerisinde olduğunu söylemek mümkündür.

Göç sosyal ve ekonomik bir olgu olarak birçok yönden ele alınabilecek bir durumdur. Her şeyden önce göç, demografik bir yer değiştirmenin ötesinde, sosyal, kültürel, ekonomik ve güvenlik gibi birçok boyuta sahip bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Konumuz açısından da göçün ortaya çıkışını ya da oluşumunu biçimlendiren sınıflandırmalar önemlidir. Bu noktada göçe biçim veren önemli iki kavramın karşımıza çıktığından söz edilebilir. Bunlar, irade esasına bağlı olarak yapılan sınıflandırmada gönüllü ve zorunlu göç kavramlarıdır. Bu kavramlar uzun süredir ülkemizin etkisinde olduğu Suriye'den göçü anlamada da yardımcı kavramlardır.

a)Gönüllü Göç: İnsanlık tarihi boyunca göçler farklı nedenlere bağlı olarak devam etmiştir. Gönüllü göçün temelinde isteyerek, planlayarak bulunduğu

yeri terk etme durumu vardır. İnsanların içinde buldukları şartları değiştirme isteği, daha iyi ekonomik olanaklar, olumlu iklim koşulları, daha iyi eğitim koşulları, olumlu çevre şartları gibi nedenlere bağlı olarak sıralanabilir. Bu bağlamda insanlar ve gruplar daha iyi şartlarda çalışmak, yaşamak ya da eğitim almak amacıyla gönüllü göçlerini ya da yer değiştirmelerini planlamaktadırlar (Kirman, 2016:112). Gönüllü göç, birçok açıdan zorunlu göçten farklıdır. Bu farkların en başında planlanmış olma durumu gelmektedir. Bu planlama süreci göç edilecek yer hakkında gerekli ön araştırmaların yapılmasını içinde taşıdığı gibi yasal süreçlere hazırlığı da beraberinde getirmektedir. Gönüllü göç, planlı bir biçimde yeni yaşam alanlarının tercih edilmesi süreci olarak değerlendirilebilir. Adıgüzel (2018:124)’e göre insanların daha iyi bir yaşam için ve temelde de ekonomik nedenlerle yaşadıkları ülkeleri ve şehirleri değiştirmeleri sadece yaşadığımız çağa ait bir olgu değildir. Ona göre II. Dünya Savaşı’nın ardından yıkılan ve çalışacak iş gücünü önemli oranda kaybeden Avrupa, yeniden imar amacıyla önce Batı Avrupa ardından da Türkiye ve Kuzey Afrika ülkelerinden işgücü ihtiyacını karşılamaya çalışmış ve gönüllü göçlerin önünü açmıştır. Bu süreç dünya üzerinde gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru karşılıklı gönüllü göçün ortaya çıkmasını ve yayılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda gönüllü göçler, insanların yeni yerler görme, daha iyi hayat şartları, ailesinin geleceğini iyileştirme, ekonomik gelir seviyelerini yükseltme, istihdam ve ekonomik anlamda daha iyi şartlara kavuşma gibi kişisel amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen göçler olarak da değerlendirilebilir (Adıgüzel, 2018: 19-20). Böylece az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşen göç hareketleri, göç etmek isteyen ve bu göçü talep eden ülkeler arasında gönüllülük esasında gerçekleştirilmiş göçler olarak değerlendirilmektedir. Gönüllü göçler, içinde bulunulan fiziksel, ekonomik ve sosyal alanın olanaklarından daha iyi olanaklara doğru yapılan yolculukları ifade etmektedir. Gönüllü göçü besleyen unsurlar; daha iyi yaşam koşulları, daha iyi istihdam olanakları, daha iyi çevre koşulları, daha iyi gelir düzeyleri, daha iyi eğitim olanakları, daha iyi sağlık koşulları, daha iyi sosyal güvenlik koşulları olarak sıralanabilir.

b)Zorunlu Göç(forced migration):Birey ya da grupların çeşitli sebeplere bağlı olarak yaşadıkları köyü, kenti, bölge ya da ülkeyi terk etmek zorunda kalma durumu olarak açıklanabilecek olan zorunlu göç, yasal düzenlemeleri dışarıda bırakan bir göç durumu olarak da değerlendirilebilir.

Altıntaş(2014:253) da yaptığı çalışmada zorunlu göçü, mültecilik² kavramı üst başlığında açıklamıştır. Buna göre ülkesinin korunmasından yararlan(a)mayan kişiler göçmen(mülteci) olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla zorunlu göç; siyasi, doğal, sosyal veya kültürel sebeplerden dolayı can güvenliği başta olmak üzere, hayata ve refaha yönelik tehditlerin zorlaması ile ortaya çıkan göç durumudur (Kirman, 2016:112). Zorunlu göçte birey ya da grupların yaşamlarını devam ettirecekleri alanlar ve şartlar tehdit altındadır. Bu tehdidin baskısıyla bireyler ve gruplar daha güvenli en yakın alana doğru hareket etme isteği duyarlar. Abadan Unat (2002:34)'a göre zora dayalı göç, II. Dünya Savaşı sonunda ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla oluşan, dünyanın beşinci büyük göç dalgasının biçimlenişinde etkin olan ulusçu yaklaşımların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ulusalçı yaklaşımlar bu süreçte yeni devletlerin ortaya çıkmasını sağladığı gibi bu devletlerin uyguladığı sert nüfus politikaları, kitleler halinde yer değiştirmelere de neden olmuştur. Bu bağlamda Altıntaş (2014:254) zorunlu göçün en belirleyici özelliği olarak, egemen devletlerin şiddet mekanizmalarının gölgesinde kalan birey ve grupların, hayatta kalmak için aidiyetinde bulunduğu ulus-devletten ayrılma/gitme kararını almaları olarak ifade etmiştir. Suriye göçü açısından yapılan tanımları değerlendirdiğimizde oldukça anlamlı sonuçlara varmamız mümkündür. Zorunlu göçte güvenlik endişesi en temel noktayı oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ülkelerindeki iç savaş yüzünden başka bir ülkeye veya aynı ülke içinde daha güvenli bir başka bölgeye doğru yer değiştirme zorunlu göçü oluşturmaktadır. Zorunlu göç, birey ya da gruplar için hayatta kalabilme savaşı olarak değerlendirilebilir (Adıgüzel, 2018: 20). Bunun yanında “zorunlu göç” sürecini tanımlayan iki istatistiki unsurdan söz edilmektedir. Bunlardan ilki, ülkenin toplam nüfusunun en az %1'inin tehlike altında olması; ikincisi ise en az 100 bin insanın şartlar gereği veya zorla yaşadığı yerden ayrılmak zorunda kalmış olmasıdır (Tunç, 2015: 31). Tüm bu faktörleri fazlasıyla karşılayan Suriye göçü zorunlu bir göç olarak Türkiye'nin göç hikâyesinde yerini almıştır.

² Mülteci: Göç etmeye zorlanmış kişi veya gruplar için sığınmacı, mülteci, ilticacı, misafir geçici koruma gibi kavramlar hukuk literatüründe kullanılmaktadır. Bu bağlamda zorunlu göç kapsamında ülkelerini terk edenler mülteci olarak isimlendirilmektedir(Altıntaş, 2014:253).

Dünya ekonomilerinde görülen gelişmeler, teknik alanda oluşan yeni imkânlar, dünyayı daha güvenli bir hale getirmeye yetmemiştir. Aksine teknik, ekonomik ve ulaşım alanlarında meydana gelen gelişmeler bir yandan dünyanın her köşesini ulaşılabilir kılarken diğer yandan da buraları güvensiz alanlar haline getirebilmektedir. Özellikle güvenlik tehdidi ve yaşam endişesi göçü basit bir yer değiştirme hareketi olmaktan çıkarmış ve büyük oranda zorunluluğun bir sonucu haline getirmiştir. Bu zorunluluk durumları mültecilik kavramını ortaya çıkarmıştır. Bunun en önemli örneklerinden birisi 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi’nde bulmak mümkündür. Buna göre Mülteci(sığınmacı);

“1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır” (www.danistay.gov.tr).

Tanımın kapsamı zorunlu göçü besleyen unsurları temel alarak biçimlendirilmiştir. Dolayısıyla bu tanım bağlamında “bir zaruriyet sebebiyle ülkesinden ayrılmak zorunda kalan herkes” mülteci olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2018: 44). 1951 yılında imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi sınırlamalar birçok mülteciyi kapsam dışında bıraktığı gerekçesi ile daha sonra kaldırılmıştır. 1967 yılına gelindiğinde imzalanan New York Protokolü ile bu tanımda geçen coğrafya ve zaman ibarelerini kaldırmış, sığınmacılar kendi istekleri dışında göç etmeye zorlanmış gruplar ve sığınma durumunun yarattığı tüm olumsuzlukları yaşayan gruplar olarak ifade etmiştir (Buz, 2007: 38). Zorunlu göç, kendi ülke sınırları içerisindeki bölgeler arasında olabileceği gibi bir başka ülkenin sınırlarına düzensiz bir biçimde de gerçekleşmektedir. 15 Mart 2011 yılında en uzun sınır komşumuz olan Suriye’de başlayan çatışmalar, 300 bin(300 0000)’den fazla insanın hayatını kaybetmesine neden olmuş, milyonlarca insanı ise daha güvenli alanlara

doğru göç etmek durumunda bırakmıştır. Bu süreçte 5 milyonu aşkın Suriyeli Türkiye'ye ve çevre ülkelere sığınmıştır. Bunların bir kısmı kamplarda bir kısmı ise kent merkezlerinde yaşamlarını sürdürme çabasına girmiştir (Adıgüzel, 2018: 91). Bu süreçte sınırların hemen ötesinde başlayan zorunlu göç süreci Türkiye ve komşu ülkeleri ekonomik ve sosyal olarak etkilemiş ve etkileri de devam etmektedir. Uluslararası Göç Örgütü'nün yayımladığı Küresel Göç Göstergeleri 2018 Raporuna göre (IOM, 2018: 28), 2017 sonunda, 68,5 milyon insan zulüm, çatışma, genel şiddet veya insan hakları ihlalleri nedeniyle dünya çapında zorla yerlerinden edilmiştir. Bu, 1997 yılında kaydedilen zorla yerinden edilenlerin neredeyse iki katıdır. Bu artış özellikle 2012 ve 2015 yılları arasında Suriye Savaşı'na bağlı olarak kendini göstermektedir. Bu istatistikler, toplamda 25,4 milyon mülteciyi (UNCHR'ın 19,9 milyonu ve UNRWA tarafından desteklenen 5,4 milyon Filistinli mülteci) 40 milyonu ülke içinde yerinden edilmiş (IDP) ve 3,1 milyon mülteciyi kapsamaktadır. Aynı rapora göre kadınlar uluslararası göç stokunun 125 milyonunun yani %48,4'ünü oluşturmaktadır. Zorunlu göçte kadınların oranı azımsanacak bir düzeyde değildir. Yapılan göç çalışmalarında kadınlar çoğunlukla göçün pasif unsurları olarak tanımlanmıştır. Ancak son yıllarda yapılan araştırmalarda öne çıkan unsurlardan biri de kadınların göçte önemli bir nüfus oranına sahip olduğu gerçeğidir. Dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan savaş, kıtlık, etnik ve dini çatışmalar, kadınları da zorunlu göçün özneleri arasına yerleştirmiş görünmektedir. Kadınlar ve erkekler başta şiddet olmak üzere çeşitli faktörlere bağlı olarak zorunlu göç sürecine dâhil olabilmektedir.

2.DÜNYA ÜZERİNDE ÖNEMLİ GÖÇ DÖNEMLERİ

Tarihte bilinen ilk kitlesel göç hareketi olarak nitelendirilen Hun'ların Çin egemenliğinden kurtulmak amacıyla IV. yüzyılın ortalarında Karadeniz'in kuzeyine yerleşmeleridir. Bu göç süreci nedeniyle Karadeniz'in kuzeyinden ayrılan Cermen kavimleri yıllar boyunca Avrupa Kıtasını istila etmiş ve bugünkü Avrupa devletlerinin biçimlenmesinde etkili olmuştur (Aksoy, 2012:293-294). Tarihte kavimler Göçü olarak tanımlanan bu süreç, dünyada sınırların biçimlenmesinde etkili olan ilk göç hareketi olarak değerlendirilmektedir. Hun İmparatorluğu'nun dağılmasının etkisiyle gerçekleşen bu göç akımının bütün Avrupa'yı yeniden inşa ettiği düşünüldüğünde tarih boyunca göçün yeni toplumsal ve kültürel yapılar

yaratma konusunda ne denli etili olduğu tartışma götürmez bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Karadeniz’in kuzeyinde yaşayan Ostrogotlar İtalya’ya, Vizigotlar İspanya’ya, Vandallar Kuzey Afrika’ya, Franklar Fransa’ya, Germanler Kuzey Avrupa’ya yerleşerek bugünkü İtalya, İspanya, Fransa ve Britanya’nın temellerini atmışlardır (İrdem, 2017:253). Ostrogotlar ve Vizigotlar’ın Batı’ya doğru ilerleyerek Roma İmparatorluğu’nu ikiye bölünmeye zorlaması ise tarihte hem yeni bir göç sürecini başlatmış hem de yeni devletlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (www.dunyaatlasi.com). Göçlerin etkisiyle Batı Roma İmparatorluğu 476 yılında yıkılmış ve toprakları üzerinde yeni krallıklar (Ostrogotlar, Vizigotlar, Franklar bunlardan bazılarıdır) kurulmuştur. Dünya bu süreçte önemli göç dalgaları yaşarken; sosyal, ekonomik ve kültürel çatışma ortamına sürüklenen Avrupa krallıkları feodal güçler karşısında zayıflamaya başlamış (İrdem, 2017:254) ve feodalite mülkiyet sahipliğine bağlı olarak devşirdiği güçle toplumsal yapı üzerinde etkin olmaya başlamıştır.

XIII. yüzyıla ise damgasını vuran en önemli olaylardan birisi Moğol istilasıdır. Moğol istilas, dünyadaki önemli coğrafyalardan biri olan Orta Asya’dan dünyanın farklı bölgelerine doğru kitlesel göçler başlatan bir başka önemli göç faktördür. Moğol istilas, Türkler için Anadolu’ya doğru kitlesel göçleri başlatırken, Orta Asya’da yaşayan farklı toplumları da göçe zorlamış bir yağma hareketidir (İrdem, 2017:254). Moğol istilas ile bir yandan toplumlar yaşadıkları yerleri terk etmek durumunda kalırken, bir yandan da terk edilen yerler bir yağma ve yakıp yıkma süreciyle baş başa kalmıştır. Böylece Moğol istilasının gölgesinde biçimlenen göç; sosyal, ekonomik ve kültürel bir yıkımı da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla farklı toplumların terk ettiği alanlarda terk edenlerin bıraktığı kültürel miras da göçün ardından yok olmaktaydı. Söz konusu döneme ait göç süreçlerinde toplumların yaşanmışlıklarına ait kültürel yapıları da tıpkı tarihin sayfaları gibi geride kalmakta ve görünmez olmaktaydı. Bu açıdan bakıldığında savaş ve çatışmalar, bir yönüyle kültürleşme süreçlerinin önünü açarken diğer yandan da kültürel mirasların önemli oranda zarar görmesine neden olmaktadır.

Amerika’nın keşfi de dünya üzerindeki göç hareketlerine yön veren olaylardan biridir. Bu uzak ve büyük kıtanın keşfi ile birlikte XVI. yüzyıldan itibaren Avrupa’dan büyük bir insan kitlesi, yeni bir hayat umuduyla Amerika kıtasına göç etmiştir. Sömürgeciliğin de etkisiyle XV. ve XVIII.

yüzyıllar arasında Afrika'dan 15 milyon insan köle olarak çalıştırılmak üzere Amerika kıtasına taşınmış ve herhangi bir ücret ödenmeden emeklerinden faydalanılmıştır (Aksoy, 2012:293). Yılmaz (2014:1688)'ın Rosman ve Rubel (1998)'dan aktardığına göre XVI. yüzyıldan XIX. yüzyılın başına kadar yaklaşık olarak 8-10 milyon Afrikalı Amerika kıtasına çalıştırılmak üzere getirilmiştir. Bu dönemde milyonlarca insan yeni bir yaşam arayışıyla bu kıtaya göç ederken, milyonlarcası da yaşadıkları yerlerden zorla alınarak kıtaya getirilmiş ve önemli bir kısmı da yolda hayatını kaybetmiştir.

Dünya üzerinde meydana gelen göç hareketlerini beş dalgada ele alan Abadan Unat (2002: 31-32-33-34) büyük göç hareketlerinin ilk dalgasının Avrupa devletlerinin emperyalist eğilimleri ile başlayıp I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam ettiğini ifade etmektedir. Ona göre, bu ilk dalgada İngiltere, İspanya, Portekiz, Hollanda ve Fransa gelişen nüfuslarına yeni yerleşim yerleri ve ekonomik gelir alanları sağlamak amacıyla sömürgeler oluşturmuşlardır. Bu sömürgecilik süreci dünya üzerinde göç hareketlerini beslediği gibi yeni toplumsallaşma süreçlerinin de önünü açmıştır. Bir başka açıdan ise farklı coğrafyalarda yaşayan insanları bir araya getirmeye başlamıştır. Bu süreçte 18 milyon insan İngiliz adalarından Kuzey Amerika, Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Afrika ve Karayip adalarına göç etmiştir. Yine 10 milyon İtalyan ve 5 milyon Alman Avrupa'yı terk ederek başka kıtalarda iyi yaşam koşulları aramaya çıkmıştır. Abadan Unat, ikinci dalga göçü, büyük bir dalga olarak nitelendirmektedir ancak bu yeni göçün yönü farklıdır. XVII. ve XVIII. yüzyılda Avrupalı tüccarlar Afrika'dan topladıkları köleleri Güney Amerika'ya, Karayip Adalarına ve Brezilya'ya götürerek çalıştırmışlardır. Bu yönüyle dünya zorlanmış bir emek göçü ile "emeğin köleliği" sürecini de derin bir biçimde yaşamaya başlamıştır. Bu bağlamda güçsüzlerin emeklerinin sömürüldüğü ve bu sömürden en üst düzeyde fayda sağlamak amacıyla dünyanın bir yerinden bir başka yerine insanların kitleler halinde taşındığı bir süreçtir. Bu da yeni bir göç biçimi ile dünyayı baş başa bırakmıştır. Unat, üçüncü dalga göç sürecini ise, I. Dünya Savaşı sonrasında İmparatorlukların çözülme dönemleri üzerinden tanımlanmaktadır. Buna göre Osmanlı ve Habsburg gibi imparatorlukların çözülmesi yeni ulusal sınırların oluşumunu sağlamıştır. Dolayısıyla devletlerin sınırları her zaman kapsadıkları farklı etnik ve kültürel grupların sınırları ile örtüşmemiştir. Ortaya çıkan yeni ulus devletler, milliyetçilik akımının da etkisiyle, zorunlu göç politikaları izlemiş ve homojen nüfuslar

elde etme çabasına gitmişlerdir. Bu da dünya üzerinde büyük çapta sığınmacı ve göçmen hareketlerini beslemiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında sömürgeci devletlerin tasfiyesi ve ortaya çıkan yeni bağımsız ulus devletlerin uyguladığı ulusçu otoriter tutumlar, dördüncü göç dalgasını oluşturmuştur. Dördüncü göç dalgasıyla dünyanın en geniş çaplı sığınmacı hareketleri Güney Asya’da meydana gelmiş, milyonlarca insan yeni çizilen devlet sınırları arasında kendilerine yaşam alanları aramaya koyulmuşlardır. Beşinci dalga göç hareketinin dördüncü dalga ile kesiştiğini ifade eden Abadan Unat, 1950 ve 60’larda Batı Avrupa, Birleşik Amerika ve petrol üreten Ortadoğu ülkelerinin ekonomilerini daha verimli kılmak amacıyla yabancı işgücü ithal etmeye başladıklarını ve temelde bir emek göçünün ortaya çıktığının altını çizmektedir. Yılmaz (2014:1687) köleliğin tarihin ilk dönemlerinden beri olduğunu ancak sömürgecilik hareketleri ile birlikte daha sistemli olması, önemli bir pazar olması ve taşıma esnasında milyonlarca insanın ölümüne sebep olması gibi nedenlerle sömürgecilik öncesi dönemden ayrıldığının altını çizmektedir. Ona göre, tarihte sömürge dönemine kadar olan göç hareketlerini sömürgecilik ile başlayan göç hareketlerinden ayıran en önemli özellik, Batı’nın iş gücü ihtiyacını karşılama amacı gütmesidir. Bunu da gelişmemiş ülkelerin insan kaynaklarından gidermeye çalışmasıdır.

II. Dünya Savaşı sonunda başlayan ve neredeyse 1979 petrol krizine kadar devam eden süreçte Batılı ülkeler emek ihtiyaçlarını geliştirmekte olan ülkelere aldıkları göçlerle gidermeye çalışmışlardır. Türkiye de bu dönemde bir yandan kırdan kente göç süreçleri yaşarken bir yandan da Avrupa ülkelerinin “misafir işçi” programı kapsamında Avrupa’nın işgücü ihtiyacını karşılamaya çalışan ülkelere biriydi. Avrupa’nın bu dönemde yaşadığı emek ihtiyacı, Yunanistan ve Türkiye gibi ülkelere gönüllü göçün Avrupa ülkelerine akmasına neden olmuştur. Bu çerçevede 1960 yılından itibaren Almanya başta olmak üzere işgücü ihtiyacı olan birçok Avrupa ülkesi Türkiye ile iş göçü antlaşmaları imzalamıştır. Bu dönemde Devlet Planlama Teşkilatı aracılığı ile 1961’de Federal Almanya, 1964’te Avusturya, Hollanda, Belçika; 1967’de Fransa ve 1968’de Avustralya ile iş gücü antlaşmaları yapılmış ve milyonlarca kişi iş gücü olarak Avrupa’nın farklı ülkelere göçmüştür (Adıgüzel, 2018: 63).

3.TÜRKİYE'DE GÖÇ KAVRAMININ KISA TARİHİ

Türkiye'nin göç kavramı ile olan tanışıklığı oldukça eski tarihlere dayanmaktadır. Sosyal, kültürel ve ekonomik sorunların beslediği göç, 1492 yılında on binlerce Yahudi'nin İspanya'dan gemilerle kurtarılarak Osmanlı İmparatorluğu topraklarına getirilmesine kadar götürülebilir (Göç Araştırmaları Dergisi, 2015 Göç Raporu, 2016:132). Tarihte Kovma Fermanı olarak da bilinen Elhamra Kararnamesi, Kastilya Kraliçesi İsabella ve Aragon Kralı Ferdinand'ın 1469'da evlenmeleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Kral ve Kraliçenin evliliği, iki krallık arasındaki ilişkileri daha güçlü hale getirirken, Endülüs Emevileri Devleti'nin tamamen ortadan kalkmasına neden olmuştur. Endülüs Emevi Devleti'nin ortadan kalkması, Katolikliği benimsemeyen Hıristiyanların ve Yahudilerin Kovma Fermanı ile ülkeyi terk etmelerine neden olmuştur. II. Beyazid'in gönderdiği gemilerle Osmanlı İmparatorluğu'na getirilen Hıristiyan ve Yahudiler, ticaret liman kentlerine yerleştirilmişlerdir (Efe,2018: 19-20). Bunun yanında 1709 yılında İsveç Kralı Şarl'ın beraberindeki yaklaşık 2 bin kişilik grupla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'ndan sığınma talep etmesi ve yanındakilerle birlikte kabul edilmesi de Anadolu'nun göç hikâyesinin önemli parçalarından birini oluşturmaktadır (Göç Araştırmaları Dergisi, 2015 Göç Raporu, 2016:132). Osmanlı İmparatorluğu kendisinden talep edilen sığınma ve korunma taleplerini büyük ölçüde karşılıksız bırakmazken, bu bağlamda Anadolu topraklarının kozmopolit yapısı güçlenmiştir. Aynı şekilde Macar Özgürlük Savaşı'nı kaybeden Prens Lajos Kossuth ve beraberindeki 3 bin Macar'ın 1849'da Osmanlı İmparatorluğu'na gelmeleri, bu bağlamda değerlendirilecek göç hareketlerindedir (Göç Araştırmaları Dergisi, 2015 Göç Raporu, 2016:132). 1878'de imzalanan Berlin Antlaşması sonrasında Bulgaristan Prensiği'nin kurulması ise Türk ve Müslüman kimliğe sahip binlerce kişinin Edirne'ye ve Anadolu'ya göç etmesine neden olmuştur (Efe, 2018: 22). Bununla birlikte 1917 Bolşevik İhtilali'nin ardından Vrangeli'nin yaklaşık 135 bin kişiyle birlikte Osmanlı İmparatorluğu'ndan sığınma talep etmesi sınırların içine doğru yapılan önemli göçler arasındadır (Göç Araştırmaları Dergisi, 2015 Göç Raporu, 2016:132).

İçduygu ve Yüksek (2012:442) yaptıkları çalışmada Türkiye'ye karşı uluslararası göç hareketlerinin ulus devletin kuruluş aşamasında, çoğunlukla komşu ülkelerde yaşayan Türk ve Müslüman kimliklere sahip

topluluklar tarafından gerçekleştirildiğini ifade etmektedirler. Bunun yanında XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra başlayan Anadolu’nun İslamlaştırılması politikaları Balkanlar ve Kafkaslardan önemli göç dalgalarının Anadolu’ya yönelmesine yol açmıştır (Adıgüzel, 2018: 35). O dönemlerde de dinamik bir konu olan göç, Anadolu topraklarında uzun soluklu bir göç sürecini de beraberinde getirmiştir. Bu dönemde Balkanlarda yaşanan tehcir ve baskılar Anadolu’ya göçü hızlandırmış ve yeni toplumsallaşma biçimlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İmparatorlukların çözülme süreci, yeni sınırların oluşmaya başlaması, farklı etnik ve dini grupları kendilerine yakın gördükleri toplumların yaşadıkları topraklara doğru göçmeye zorlamıştır. Tüm dünyayı etkileyen bu dönüşüm sürecinde Osmanlı İmparatorluğunun geniş sınırlarında yaşayan Türk-Müslüman nüfus da, bu çözülme sürecinin etkisiyle Anadolu’ya doğru yoğun olarak göç etmiştir. Bu da Anadolu’da bir yönüyle yeni toplumsallaşma biçimlerini ortaya çıkarırken diğer yandan İmparatorluk döneminin kozmopolit yapısını geride bırakan etnik ve dini kimlik olarak bir homojenleşme sürecini beraberinde getirmiştir. Bu dönemde Anadolu, Kafkasya, Kırım, Balkanlar ve Akdeniz adalarında yaşayan Türk, Çerkez, Boşnak, Arnavut, Pomak, Tatar gibi eski Osmanlı tebaasına mensup gruplar tarafından göç hedefi seçilmiştir. Büyük oranda Balkanlardan gelen bu nüfus içerisinde, Bulgaristan’dan gelenlerin oranı diğerlerine göre daha yüksektir (Ciğerci, 2016:108). Türkiye’de Osmanlı İmparatorluğu’nun parçalanması ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş sürecinde, sınırların yeniden yapılanması, yeni toplumsallıkların ortaya çıkması bağlamında tüm dünyada olduğu gibi Anadolu açısından da göç, büyük bir etki gücüne sahip olmuştur.

1873 yılında Çarlık Rusya’sının Kırımı ele geçirmesi ile Kırım topraklarında yaşayan Türk ve Müslüman Tatarlar Anadolu’ya doğru göçe zorlanmışlardır. 1850’li yıllarda başlayan Kırım Tatarları’nın göçleri, Anadolu’ya ilk ve en büyük çaplı Müslüman göç dalgası olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında I. Dünya Savaşı’na kadar 2,5 milyon Çerkez Anadolu’ya göç etmiştir ancak bu sayının 1 milyonunun göç esnasında hayatını kaybettiği kaydedilmektedir. I. Dünya Savaşı yaklaşırken 10.000 kişinin daha Anadolu topraklarına göç ettiği bilinmektedir. 1828 - 1829 yılları arasında kapsayan Osmanlı – Rus savaşının bir sonucu olarak da Anadolu’ya doğru başlayan Gürcü göçleri, 1921 yılına kadar devam etmiştir (<http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlesel-akinlar>). 1850’den itibaren

Kafkaslarda Rus etkisi, bölge halkının kendi istekleriyle ya da Rus baskısı sonucunda Osmanlı topraklarına göç etmesine neden olmuştur. Bu bölgede yaşayan Dağıstanlı, Çeçen, Gürcü, Laz gibi başka pek çok Müslüman topluluk etnik, dini ve kültürel ortaklıkları olan insanların yaşadığı Anadolu topraklarına göç etmişlerdir.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bu gelişmelerin bir sonucu olarak yeni toplumsallıklar kendini göstermeye başlamış ve imparatorluk sınırları içindeki Müslüman nüfus hızlı bir artış göstermiştir.1880'lere gelindiğinde Anadolu'daki toplam nüfus içinde Müslümanların oranı %80lere ulaşmış görünmektedir. Bunun yanında 1850 ile 1914 yılları arasında Kırım, Kafkasya ve Balkanlar'dan Anadolu'ya göç edip yerleşen Müslüman göçmenlerin sayısının yaklaşık altı milyon olduğu ifade edilmektedir. Girit'in Yunanistan tarafından ele geçirilmesinden sonra çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu ve Rumca konuşan farklı milletlere ait önemli oranda bir Müslüman nüfus Anadolu'nun güney kıyılarına göç etmiştir. 1850 ile 1914 yılları arasında Kırım, Kafkasya ve Balkanlar'dan Anadolu'ya göç edip yerleşen Müslüman göçmenlerin sayısının yaklaşık altı milyon olduğu ayrıca ifade edilmektedir (Özdemir, 2007: 96). Tüm bu göç süreci Osmanlı'yı insan akınlarına karşı yeni politikalar belirlemeye zorlamıştır. Savaş ve çeşitli siyasi nedenlerle Anadolu'ya doğru başlayan göç karşısında Osmanlı göç politikasını ve iskân politikasını düzenleyecek ve göçmenlerin ihtiyaçlarıyla ilgilenecek bir göç kurumunu hayata geçirmek durumunda kalmıştır. Bu bağlamda Sultan Abdulmecid'in onayıyla 1860 yılında kurulan "Muhacirin Komisyonu" göçmenlerin karşılanması, kalacak yerlerin bulunması, ihtiyaçlarının karşılanması ve göçmenlerin yerleştirilmesi düşünülen yerlere sevk edilmesiyle ilgili hizmetleri yerine getirmek üzere görevlendirilmiştir (Efe, 2018: 23).

Dünyada ve Türkiye'de ulusçuluk akımının da etkisiyle 1922-1945 yılları arasında Yunanistan, Balkanlar ve Almanya'dan yaklaşık 1 milyon 185 bin kişinin Türkiye'ye gelmesi, tarihi süreçte Türkiye'nin önemli göç ülkelerinden biri olduğunu gösteren işaretlerden biri olarak kabul edilebilir. Yine 1988-2000 yılları arasında Irak, Bulgaristan, Bosna ve Kosova'dan yaklaşık 900 bin kişinin Türkiye sınırlarından girmesi bu bağlamda Türkiye'yi kendi coğrafyasında bir göç ve sığınma ülkesi yapmıştır (Göç Araştırmaları Dergisi, Türkiye Göç Raporu, 2016: 132-133). Göç hareketleri

Cumhuriyet dönemi sonrasında da devam etmiştir. Nitekim 1923 yılında esasları belirlenen Türk-Yunan mübadelesi ile Cumhuriyet döneminin en önemli göç hareketi gerçekleşmiştir. Bu tarihten 1938 yılına gelinceye dek Yunanistan’dan 384 bin kişinin geldiği ifade edilmektedir (<http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitleselel-akinlar>). Birçok açıdan Türkiye “göç alan”, “göç veren” “göçte transit geçiş güzergâhı” olma durumlarına bağlı olarak göç olgusundan çok yönlü olarak etkilenen ülkeler arasındadır.

Adıgüzel’in (2018: 36-37) Tekeli’den aktardığına göre, Türkiye’nin göç tarihinde dört aşamadan söz edilmektedir. 1960 ve 1927 yılları arasını kapsayan Osmanlı ve akabinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin uluslaşma sürecini kapsayan süreç ilk basamağı oluşturmakta ve “Balkanlaşma Göçleri” olarak isimlendirilmektedir. Bu süreçte Osmanlı’nın toprak kaybettiği coğrafyalardan kitleler halinde Anadolu’ya göçler gerçekleşmiştir. Bu süreci ikinci olarak “Kentleşme” göçleri izlemiştir. Bu dönem 1945 ile 1980 yılları arasındaki süreci kapsamaktadır. O yıllarda nüfusun neredeyse %80’nin köylerde yaşadığı dönem hızla tersine dönmeye ve kentler kırdan göçlerle genişlemeye başlamıştır. Kırdan kente göçlerin hız kazandığı bu dönemi üçüncü göç aşaması olarak adlandırılan ve 1975 yılından sonra başlayan “Kentler arası göç” süreci izlemiştir. Bu süreçte küçük kentlerden daha metropol ve daha büyük kentlere doğru göçler hız kazanmaya başlamıştır. Sınıflandırmanın son aşamasını oluşturan “yaşam güzergâhı” göçlerinde ise, biraz daha planlanmış ve gönüllü göçleri kapsayan bir kavram olarak ortaya konulmuştur (Göç Araştırmaları Dergisi, 2015 Türkiye Göç Raporu, 2016:132-133). Türkiye açısından kentleşmenin en önemli unsurlarından birisi, kırsal kesimde yaşayan toplumların topraktan kopma süreçleridir. 1950’lerden sonra Marshall Yardımları’nın da etkisi ile tarımda makineleşme ve yapısal dönüşümler göç üzerinde etkili faktörler olmaya başlamıştır. Tarımda makineleşme istatistiklerine göre, 1950’de 16 bin olan traktör sayısı 1955 yılına gelindiğinde 40 bini aşmıştır (Adıgüzel, 2018: 47).

Bu dönemde teknik anlamda dünyada meydana gelen gelişmeler, yaşam biçimlerinin buna bağlı olarak yeniden biçimlenmesi üzerinde etkili olmuştur. Tarımda görülen makineleşme süreci kırlarda toprağa dayalı işlerden kopuşa neden olmuştur. Kentlerde ise sanayi ve hizmet sektörünün gelişmesi bu alanlarda iş gücü ihtiyacını ortaya çıkarmış ve yüksek niteliklere sahip olmayan işgücü arayışını artırmıştır. Toprağa dayalı olarak

yaşamını sürdüren kır nüfusu yeni gelişen iş alanlarında yer alabilmek ve kent yaşamına dâhil olmak amacıyla kırdan kente doğru göç etmeye başlamışlardır. Bu dönemde kırdan kente yönelen göç, 1945'ten sonra yaşanan kentleşme sürecine ve biçimine yön veren temel kaynak olarak tanımlanabilir. TÜİK verilerine göre 1945 yılında köy nüfusu kent nüfusunun 3 katıdır. Ancak 1950'li yıllara gelindiğinde sürecin tersine işlemeye başladığı görülmektedir. Kente göçlerin hız kazanmasıyla birlikte kent nüfusu köy nüfusunun yarısına yaklaşmaya başlamıştır (ww.tuik.gov.tr).

Tablo-1 1927-2000 yılları arasındaki şehir köy nüfus oranları

YIL	ŞEHİR NÜFUSU	KÖY NÜFUSU	YÜDELİK ORAN%		TOPLAM
			KENT	KÖY	
1927	3.305879	10. 342 391	24.22	75.78	13648270
1935	3.802642	12.355376	23,53	76.47	1.6158018
1940	4.346249	13.474701	24.39	75.61	1.7820950
1945	4.687102	14.103072	24.94	75.06	1.8790174
1950	5.244337	15.702851	25.04	74.96	2.0947188
1955	6.927343	17.137420	28.79	71.21	2.4064763
1960	8.859731	18.895089	31.92	68.08	27754820
1965	10805817	20585604	34.42	65.58	31391421
1970	13691101	21914075	38.45	61.55	35605176
1975	16.869068	23.478651	41.81	58.19	35605176
1980	19.645007	25.091950	43.91	56.09	44736957
1985	26865757	23798701	53.03	46.97	50664458
1990	33.326351	23146684	59.01	40.99	56473035

Bu tablo 1927-2000 yılları arasındaki şehir köy nüfus oranlarını gösteren TÜİK verileri esas alınarak hazırlanmıştır. www.tuik.gov.tr

Tablo incelendiğinde 1945–1990 dönemini kapsayan 45 yıllık dönemde Türkiye'nin nüfusu aşağı yukarı 3 kat artmıştır. Bu dönemde kentli nüfusun, toplam nüfus içindeki payı %25'ten %60'lara çıkmış görünmektedir. Dolayısıyla bu dönem içerisinde Türkiye'nin kırdan kente göçlerle kentsel alanları demografik olarak genişlerken, köyler önemli oranda küçülmeye başlamıştır.

Türkiye konumu gereği ulusal ve uluslararası boyutta göç olaylarının merkezi olan ve göç olgusundan en çok etkilenen ülkelerden biridir. Aynı zamanda göç sürecinde transit ülke olma konumunu da korumaktadır. Bu

bağlamda Afrika ve Asya’daki ülkelerden savaş, çatışma, insan hakları ihlalleri, açlık ve kıtlık gibi zorunlu nedenlerden dolayı Avrupa’ya ulaşmak isteyen ve iltica arayan göçmenlerin en önemli güzergâhlarından biri olarak tanımlanabilir (Adıgüzel, 2018: 78). II. Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa yeniden inşa olabilmek adına Avrupa ülkelerinden ve Türkiye’den işçi göçü kabul etmiştir. Bu bağlamda 1950’li yıllardan itibaren Almanya’nın işgücü ihtiyacını karşılamak üzere başlayan dış göçü, 1980’lerde başlayan terör olaylarının etkisiyle oluşan iç ve dış göç izlemiştir. 1990’lı yıllardan itibaren dünyada hız kazanan Liberal Ekonomi politikaları Türkiye sadece “göç veren” bir ülke olmaktan çıkarmış, “göç alan” ve “geçiş” ülkesi olan bir konuma doğru zorlamıştır (Solgun ve Durat, 2017:139). Türkiye 1980’lerden beri sadece Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasındaki göçün transit bölgesi değildir. Aynı zamanda birçok sığınmacının başvurduğu bir ülke haline gelmiştir. Özellikle İran ve Irak savaşı ve bölgedeki diğer karışıklıklar Türkiye’de İranlı ve Iraklı sığınmacıların sayısını artırmıştır (İçdugu ve Yüksek, 2012:448). Türkiye, 1997 ile 2007 yılları arasında 31.000 sığınmacı kabul etti. Bunların %46’sı İranlı ve %44’ü Iraklı idi (İçdugu ve Yüksek, 2012:449). Ancak Türkiye açısından en büyük göç dalgası, 911 km sınırimız olan Suriye’de 2011 yılında başlayan karışıklıklar sonucunda gerçekleşmiştir. Gerek uzun bir sınır komşusu olması gerekse çatışmaların başından itibaren sığınmacılara yönelik genel olarak uygulanan “açık kapı politikası” ve benzeri misafirperver politikalar, çatışmalı ortamdan canlarını kurtarmak için kaçan Suriyeliler için Türkiye’yi tercih edilen ülke yaptı (Mazlumder,2014:4). Uzun sınırı ve bunun yanında tarihi ve kültürel komşuluğu Türkiye’yi Suriyeliler açısından göçün hedef ülkesi yapmış görünmektedir. Bu süreçte Türkiye’nin Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, Hatay, Mardin, Kahramanmaraş, Adana ve Adıyaman gibi illeri göçten en fazla etkilenen iller olarak ön sıralarda yer almaktadır. Dünya üzerinde gerçekleşen savaşlar, uygulanan politikalar, afetler ve daha birçok neden dünya ülkelerini göçle ilgili kılmaktadır. Birleşmiş Milletler son yirmi yıllık göç artış hızını göz önünde bulundurarak uluslararası göçmen sayısının 2050’de 405 milyona ulaşacağı tahmininde bulunmaktadır (Göç Araştırmaları Dergisi, 2015 Türkiye Göç Raporu, 2016:132).

Suriye savaşı, insanları kitleler halinde bir yer değiştirmeye zorlamış ve bununla birlikte birçok sosyal, ekonomik, kültürel sorun alanları oluşmaya başlamıştır. Bu süreçte Türkiye, Suriyelilere 2011 Nisan ayında

sınırlarını açtı. Önce, uluslararası hukukta herhangi bir karşılığı bulunmayan “misafir” statüsü verilen sığınmacılara, 2012 yılı Nisan ayında yayınlanan genelge ile “geçici koruma” statüsü verildi. Türkiye aynı yıl ekim ayında, sağladığı bu geçici korumayı genişletti. Bu süreçte Türkiye krizin oldukça hızlı bir şekilde çözüleceği ve sığınmacıların ülkelerine geri dönüş yapacağı beklentisi içindeydi. Ancak aradan 9 yıl gibi bir süre geçmesine rağmen Suriye savaşı şiddetlenerek varlığını sürdürmeye devam etmekte ve buna bağlı olarak sığınmacı akını da devam etmektedir (Mazlumder,2014: 11). Dolayısıyla bölge ülkeleri de süreçten etkilenmeye devam etmektedir. Bu sorun alanları tüm göçmenler ve göç alan merkezlerle ilgili olmakla birlikte kadınların ve çocukların sürecin etkilerinden en fazla zarar gören kesim olduklarını ifade etmek mümkündür. Türkiye’de 2017 tarihi itibari ile kayıt altına alınmış Suriyelilerin sayısı 3.250.734 kişiye ulaşmıştır (Erdoğan,2018: 231). İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre 2016 yılı sonu itibariyle kayıt altına alınan Suriyeli yabancıların cinsiyetlerine göre dağılımları incelendiğinde; 2.834.441 Suriyeli yabancıların 1.323.054’ünün kadın, 1.511.387’sinin erkek olduğu tespit edilmiştir (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2016 Yılı Göç Raporu:77). Bunun yanında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 29 Ağustos 2018 itibari ile Türkiye’deki biyometrik verileri esas alarak açıkladığı istatistiklerde kayıt altına alınan Suriyeli mülteci sayısının bir önceki aya göre 731 kişi artarak toplam 3 milyon 552 bin 303 kişi olduğunu açıkladı. Bu kişilerin 1 milyon 926 bin 67’si erkeklerden, 1 milyon 626 bin 236’sı ise kadınlardan oluşmaktadır (<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi>). Suriye göçünde kadınlar neredeyse erkeklerle eşit seviyede göç etmektedirler. Bu süreçte kadınlar sosyal, ekonomik, kültürel birçok sorunla karşı karşıya gelebilmektedirler. Göç süreci ve sonrasında sorunları daha derin bir biçimde yaşamaktadırlar. Dünya üzerindeki 258 milyon olan göç nüfusunun 124,8 milyonunu kadınlar oluşturmaktadır (IOM,2018:9). Dolayısıyla dünya üzerinde ve Türkiye’de göç sürecinde kadınlar önemli bir çoğunluğa sahiptir.

5. TÜRKİYE’YE GÖÇ VE NEDENLERİ

Türkiye göç açısından renkli bir yelpazede bulunmaktadır. Buna bağlı olarak farklı zaman dilimlerinde farklı göç biçimleri ile karşı karşıya kalmıştır. Dünyada değişen sosyal, siyasal ve ekonomik durumlar göçleri

etkileyen temel unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla dünya üzerinde meydana gelen farklı sosyal ve siyasal durumlar, Osmanlı ve Türkiye ile imzalanan antlaşmalar Osmanlı ve Türkiye sınırlarının içine doğru göç dalgalarını beslemiştir. Genel olarak bakıldığında Türkiye’nin göç tarihinde her dönemin kendi içinde öne çıkan nedenlerinden bahsetmek mümkündür. Bu nedenlerin biçimlendirdiği göç süreçleri şu başlıklarda incelenebilir:

a)Osmanlı Tebaası Göçleri: Bu dönemin en belirleyici ögesi Fransız İhtilali’nin de etkisiyle dünyada yayılan “ulus devletçilik” anlayışının olduğu söylenebilir. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde başlayan ve yeni Türkiye Cumhuriyeti’nde de devam eden Anadolu’ya Türk-Müslüman tebaanın göçü uluslaşma süreçlerinin bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Böylece Osmanlı Devleti’nin kaybettiği topraklardan milyonlarca insan Anadolu topraklarına göç etmek durumunda kalmıştır. Türkiye’nin Osmanlı’nın uzak tebaalarında yaşam insanlarla sosyal ve kültürel bağlarının olması bu bağlamda Balkanlar’dan gelen göçlerin bir nevi iç göç olarak karşılanmasına neden olmuş görünmektedir (Adıgüzel, 2018: 37). Osmanlı 1881’de Fransa’nın Tunus’u, 1882’de İngiltere’nin Mısır’ı, 1885’de Bulgaristan’ın Doğu Rumeli’yi işgaliyle toprak kaybında hızlı bir döneme girmiştir. Osmanlı’nın toprak kaybı nüfusun Osmanlı sınırlarına doğru kayışını da beslemesi sonucunu doğurmuştur (Yönlü, 2018: 79). Bu bağlamda Osmanlı Devleti XIX. yüzyılın son çeyreğine kadar kaybettiği topraklardan gelen nüfusu kabul ederek, jeostratejik açıdan önem gösteren bölgelere yerleştirmeye çalışmıştır. Osmanlı bir taraftan uluslaşma sürecinde nüfusunun güvenliğini sağlamaya çalışmış diğer yandan gelenleri tarıma elverişli bölgelere yerleştirerek tarım alanlarında geliri artırma çabasına girmiştir (Saylan, 2017:433). Dönemin politik gelişmeleri göz önünde bulundurulduğunda, tüm devletlerin yeni sınırlarını netleştirme ve sosyo-kültürel olarak da homojen bir nüfusa ulaşma çabası içerisinde oldukları gözlenmektedir. Nitekim Balkanlar, Kırım ve Kafkasya’da yaşayan milyonlarca Müslüman öldürülmüş, kalanlar ise bu sürecin bir sonucu olarak göçe zorlanmıştır. Böylece uluslaşma politikalarının bir sonucu olarak, 1821-1922 yılları arasındaki dönemde 5 milyondan fazla Müslüman Balkanlar, Kırım ve Kafkasya bölgesinden Anadolu’ya sürülmüştür (Adıgüzel, 2018: 37). Uluslaşma politikalarının yanında Rusya’nın sıcak denizlere inme politikasının bir gereği olarak XIX. yüzyılın ikinci yarısından

itibaren Kırım ve Kafkasya topraklarının işgalleri de Osmanlı topraklarına doğru göç dalgalarını beslemiştir (Saylan, 2017: 440).

b) Kırdan Kente Göçler: Sanayi devrimi ve sonrasında meydana gelen gelişmeler toplumları yeniden bir biçimlenme ve toplumsallaşma süreci ile baş başa bırakmıştır. Bu süreçte batı toplumları açısından kentler, yeni çalışma alanları ve üretim merkezleri olarak kendini göstermeye başlamıştır. Bu da toplumda üretim ilişkilerinin değişimini beslerken, toplumsal değişim de bu süreçte hız kazanmıştır. Türkiye’de kent nüfusu 1950’lere kadar oldukça düşüktür. Ancak 1950’den sonra, Türkiye tarihinin ilk yoğun ve hızlı kentleşme hareketlerine sahne olmuştur. 1950’de 5 milyon 244 bin olan kentli nüfus, 10 yılda % 69 oranında artarak 1960’da 8 milyon 860 bin kişiye çıkmış ve kentli nüfusun toplam nüfus içindeki payı da aynı dönemde % 25,1’den % 31,9 oranına ulaşmış görünmektedir (Yılmaz ve Çitçi, 2011:259). Adıgüzel (2018: 47) Türkiye’de göçe neden olan tarımsal nedenleri şu şekilde sıralamaktadır:

- 1.Toprak mülkiyetinin dengesiz dağılımı
- 2.Kişi başına düşen tarımsal gelirin düşük olması
- 3.Tarım sektörünün artan nüfusu istihdam edememesi
4. Kullanılan teknolojinin yetersiz olması
- 5.Tarımda makineleşmenin emeğin yerini alması
- 6.Yeni tarım alanları imkânlarının kısıtlı olması

Işık (2005: 58) Türkiye’de kentleşme biçimlerini üç model etrafında ele almıştır. Bunlardan ilki; sanayi, kentleşme modelidir. Bu model kentleşmenin hem en eskisi hem de etkisini daha geniş bir alanda göstermiş bir model olarak tarif edilmektedir. Türkiye’de 1950’den sonra çok hızlı bir kentleşme süreci görülmektedir. Bu dönemde ülke nüfusunun % 75’inin kırsal alanlarda yaşarken, tarım alanlarında yaşanan sorunlar, teknik gelişmelerin tarım işçiliğine yansımaları, ekim alanlarının bölünmesi gibi nedenler, kentleri çekim merkezi haline dönüştürmüştür. 1950’den itibaren ortaya çıkan bu gelişmelerin yanında sanayi yatırımlarının genellikle büyük kentlerde kurulmaları kırsal nüfusun başta İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana gibi büyük kentlere göç etmelerinin temel nedeni olmuştur. Ancak bu bilgiler ışığında Türkiye’nin kentleşmesinin Batı’da olduğu gibi

sanayileşmeye bağlı olarak geliştiğini ve bu yönde kırdan kente göçü beslediğini söyleyemeyiz. Türkiye’de kentleşme, kısmen sanayi yatırımlarından etkilense de gelişmiş ülkelerde izlenen bir sanayileşme sürecinden geçmediği açıktır. Batı toplumlarında sanayileşmeyle birlikte kentler üretim merkezlerine dönüşmüş ve buna bağlı olarak istihdam olanakları genişlemeye başlamıştır. Dolayısıyla Avrupa’da kentleşme ekonomik nedenlere bağlı olarak gelişmiştir. Sanayileşme ve üretim kentleri daha iyi yaşam koşulları ve istihdam olanakları bağlamında çekim merkezleri haline getirmiştir. Ancak Türkiye’de tarımda makineleşme kırdan kente göçün en temel nedeni olarak kabul edilebilir. Kırdan kente göç açısından kentleşme süreci değerlendirildiğinde, Türkiye’de 1945 yılında yaklaşık 20 milyon olan kent nüfusunun, 2007’de 70 milyona çıkmış olması kırsalın kente doğru hızlı bir akışı olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında 1945’te kent olarak adlandırılacak yerleşimlerde ortalama 5 milyon insan yaşarken bu gün 40 milyonu aşkın kişi kentlerde yaşamaktadır. Türkiye bu süreçte, ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel düzeylerde bir dizi çarpıcı değişim ve göç sonucu ile karşı karşıya kalmıştır (Yılmaz ve Çitçi, 2011:254). Altyapı, konut yetersizliği gibi sorunların yanında sosyal uyum sorunları da bu süreçte kırdan kente göçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Özer (2017: 253)’in Vergin (1977)’den aktardığına göre, geleneksel toplumlarda kentleşme tarihte hiçbir örnekle kıyaslanamayacak kadar özgündür ve şu özellikleri taşımaktadır:

- 1.Kentsel örgüt ile bütünleşmeyen geniş kitlelerin büyük yerleşme merkezlerinde yığılması;
- 2.Toplumsal bütün içerisindeki kent sıralamasında bir sürekliliğin bulunmaması;
3. Kentsel toplumda yaşayanlarla köylerde yaşayan insanlar arasında aşılması güç bir sosyal ve kültürel mesafenin varlığı;
- 4.Farklı niteliklerde iki ayrı kentin kentsel mekan içerisindeki ekolojik beraberliği.

1950’lerden sonra Türkiye’de başlayan kırdan kente göç, sınırlı da olsa sanayi alanında yaratılan istihdamlardan faydalanmıştır. Bunun yanında İstanbul başta olmak üzere büyük kentlerin iş gücünü emme kapasitesi iç

göçlerle kente yığılan kitleleri eritmeye yetmemiştir. Böylece kentleşme süreci bir yandan kırdan kente doğru yapılan göçlerle demografik olarak büyürken diğer yandan istihdam, barınma, uyum gibi birçok sorunu da beraberinde getirmiştir(Adıgüzel, 2018: 42). Kırdan kente göçlerin beslediği kenti çevreleyen alanlar, alt yapı yetersizliğine bağlı olarak kent niteliği taşımayan alanlar yaratmıştır. Böylece kenti çevreleyen alanlarda temiz su, okul, ulaşım gibi imkânların yetersizliği sosyal uyum sorunlarıyla da harmanlanarak kentler açısından göçle beslenen yeni sorun alanları oluşturmuştur (Özer, 2017: 253). Bu süreçte kente gelen göçmenler, kamu arazileri üzerinde imar ve iskân izinleri olmadan konut inşa ederek barınma ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır. Yapılan konutlar çoğunlukla derme çatma ve su, kanalizasyon gibi altyapı unsurlarından yoksun olarak inşa edilmiştir. Bu süreçte kamuya ait araziler üzerine plansız olarak yerleşmesi, zaten donanımsız olan kentlerin standardını daha da aşağı çekmiş ve kentlerin planlı gelişimlerinin de önüne geçmiştir (Yılmaz ve Çitçi, 2011:253).

c)1980 Sonrası Göçler:1980 sonrası Türkiye’de iç göçü biçimlendiren iki nedenden bahsedilebilir. Bunlardan ilki liberal ekonomi politikaları ve uygulanan serbest piyasa ekonomisi kent merkezlerine ve özellikle büyük kentlere akışı hızlandırmıştır. 1980 ve 1990’lı yıllar serbest piyasa ekonomisinin, özelleşmenin ve küreselleşmenin etkilerinin bariz olarak hissedildiği dönemlerdir ve bu dönemin etkisiyle göçler hız kazanmıştır(Bostan, 2017: 8). Bu dönemde kentlerde eğitim, ulaşım, sağlık gibi sosyal hizmet imkânlarının artması dönemin göçlerini hızlandıran unsurlar arasındadır(Adıgüzel, 2018: 43). Bu noktada göçü etkileyen farklı bir açı ise ulaşım olanakları olarak ifade edilebilir. Büyük kentlerde hızla gelişen ulaşım olanakları ve kitle iletişim araçlarının etkisiyle sadece kırdan kente değil küçük kentlerden büyük kentlere doğru bir göç sürecini de ortaya çıkarmıştır. 1980 sonrasında izlenen liberal ekonomi politikalarının bir gereği olarak, kapıların uluslararası sermaye ve mal akımına açılması bir yönüyle ekonomiyi küreselleştirirken diğer yönüyle göçleri artırmıştır (Adıgüzel, 2018: 83). Bunun yanında 1980 sonrası ülkede yaşanan terör olayları nedeniyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan 1 milyondan fazla insanın yaşadıkları yerleri terk ederek, bölgedeki il merkezlerine ve güney-batı ilerine göç etmek zorunda kaldıkları ifade edilmektedir (Yükseker, 2016: 233).

Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren meydana gelen ekonomik ve sosyal gelişmelerin sonucunda elde edilen kazanımların kentler arasında eşitsiz dağılmasından dolayı kentten kente göçler, ülke içindeki nüfus hareketlerinin temel belirleyici ögesi olurken, nüfusun artan bir eğilimle kentlerde yoğunlaşmasının devam ettiği ifade edilmektedir (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1351).

6.GÖÇ SÜREÇLERİ İLE ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR VE SURİYE GÖÇÜ

Türkiye’de ve dünyada sosyal, ekonomik ve kültürel birçok unsuru etkileyen ve bunlardan etkilenen göç, sadece demografik bir hareket olarak değerlendirilemez. Gerek ekonomik gerekse sosyal etkileri bağlamında göç küresel dünyanın en önemli sorunları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda küresel bir olgu olan göç, devletlerin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi bağımlılıklarından etkilenecek çok daha karmaşık bir boyut kazanmıştır. OECD (2009) verilerine göre dünya nüfusunun %3’üne yakın bir kısmı, yani yaklaşık 190 milyon kişi, doğdukları ülkelerin dışındaki ülkelerde yaşıyor. Göç ederek dünyanın farklı yerlerinde kendilerine yaşam alanları oluşturmaya çalışan göçmenler, göç sonucunda çeşitli sorunlarla karşılaşabildikleri gibi göç ettikleri ülkeler açısından da sorunlara neden olabilmektedirler.

I. Dünya savaşı sonrası yeni sınırların ortaya çıkması ve uluslaşma sürecinin etkisi ile kurulan yeni devletler, etnik, dini ve kültürel ortaklıkları olan toplumları sınırları içerisinde biriktirirken, göçle gelen sorunlar günümüzdeki kadar karmaşık bir yapı göstermiyordu. Ancak söz konusu sürecin ardından özellikle savaş ve çatışma bölgelerinin beslediği göçlerde dil, eğitim, sosyal uyum gibi önemli sorun alanları kendini göstermeye başlamıştır. Dünya üzerinde savaş, kıtlık, ekonomik ve sosyal sorunlara bağlı olarak ortaya çıkan göçlerde hem göç eden açısından hem de göç edilen ülke açısından uyum süreçleri önemli bir sorun olarak kendini göstermektedir. Bu noktada 1980’li yıllardan itibaren yaşanan insani krizlerle birlikte dünya genelinde doğup büyüdüğü ülkelerden güvenlik nedeniyle ayrılmak zorunda kalanların başka ülkelere sığınma talepleri giderek artış göstermeye başlamıştır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan politik istikrarsızlıklar, kitlesel mülteci akınlarını besleyen bir süreç olarak ortaya çıkmıştır (Tunç, 2015: 31). Bu noktada

kitlesel göçlerle birlikte göç edilen mekânlarda sağlık, eğitim, barınma, çalışma, üretim, tüketim, ulaşım ve güvenlik gibi birbiriyle iç içe geçmiş sorunlar kendini göstermeye başlamıştır (Taştan vd, 2016: 9).

1980'lerin başında Afganistan'ın Sovyetler tarafından işgal edilmesi ile başlayan iç savaşlar ve çatışmalar bölgeden mülteci akınlarını ortaya çıkarırken, ABD'nin Afganistan'ı işgali Afganistan'ı göç veren ülkeler arasında ilk sıralara yerleştirmiştir. Bu savaş ve çatışma süreciyle birlikte, dünya genelindeki mülteci-sığınmacıların yarısından çoğunu (%55) Afganistan, Somali, Irak ve Sudan gibi iç savaş ve çatışma yaşanan ülkelerin vatandaşlarından oluşmuştur (Tunç, 2015: 31). UNHCR (2016: 3) 2016 verilerine göre dünya üzerindeki mültecilerin %55'inden fazlası sırasıyla Suriye Arap Cumhuriyeti (5,5milyon), Afganistan (2,5milyon) ve Güney Sudan (1,4 milyon)'a ait vatandaşlardan oluşmaktadır. Suriye krizinden önce dünya üzerinde en fazla mülteci veren ülkeler sıralamasında Afganistan ilk sırayı alırken, 2011 yılında Suriye'de başlayan savaşın ardından ilk sırayı Suriye almış görünmektedir. 1980'lerde 1,6 milyon Afgan mülteciye ev sahipliği yapan Pakistan, en fazla mülteci kabul eden ülkelerin başında yer alırken (Tunç, 2015: 31), son üç yılda Türkiye 2,9 milyon Suriyeli mülteciye ev sahipliği yaparak, bu birinciliği Pakistan'ın elinden almıştır (UNHCR, 2016: 3). Böylece Suriye krizinin dokuzuncu yılında başka ülkelere göç ederek sığınma talebinde bulunan Suriyeli sayısı, dünya üzerindeki en büyük mülteci nüfusu olarak tanımlanan Afganları geride bırakmıştır (Tunç, 2015: 31). Birleşmiş Milletler Mülteci Ajansı'nın 2016 verilerine göre mülteci ağırlayan ülkeler sıralamasında Türkiye 2,9 milyon kişi ile ilk sırayı alırken, 1,4 milyon kişi ile Pakistan ikinci sırada, 1 milyon kişi ile Lübnan üçüncü sırada yer almaktadır. Mülteci kabul eden ülkeler sıralamasında 979,400 kişi ile İran, 940,800 kişi ile Uganda ve 791,600 kişi ile Etiyopya sıralamanın son üçünü oluşturmaktadır (UNHCR, 2016: 3). Bu pencereden bakıldığında, Türkiye gerek 911 km'lik sınır uzunluğu gerekse dini ve kültürel açıdan benzerliği nedeni ile Suriye savaşında göç edilecek ülkeler arasında ilk sırada yer almaktadır. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi dünya üzerinde kitlesel göç hareketlerinin nedenlerinin başında savaş ve çatışmalar gelmektedir. Dolayısıyla savaş ve çatışmalar göçü hem mülteciler hem de mülteci kabulü yapan ülkeler açısından daha zor bir noktaya getirmektedir.

Bu bağlamda göçte yaşanan sorunları dillendirirken gözden kaçırılmaması gereken noktalardan biri de, bu sorunların göç edenler ve göç alanlar açısından iki yönlü etkiye sahip olduğu gerçeğidir. Göç edenler içinde doğup büyüdükları kültürün değer ve tutumlarıyla birlikte göç etmektedirler. Bununla birlikte farklı değer ve kültüre sahip birçok ülke, dünyanın farklı yerlerinden gelen göçmen ve mültecilerle dil, kültür ve tutumları da içine alacak sosyal uyum sorunları yaşamaktadır. Bunların başında, göçmenler ile yerleşik halk arasındaki kültür ve yaşam tarzındaki farklılıkları ilk sıralarda yer alırken, ekonomik alanda yaşanan sorunlar da küçümsenecek bir boyutta değildir. Göç, dünyada bir yandan farklı kültürleri bir araya getirirken, diğer yandan farklı toplumlar arasındaki uyumu zorluklarını da açığa çıkarmaktadır. Göçle birlikte ortaya çıkan uyum sorunlarını şu başlıklar altında sıralamak mümkündür:

6.1. Göçün Sosyal ve Kültürel Etkileri

Birey sosyal bir varlık olarak içinde doğup büyüdüğü toplumsal yapının sosyalleştirme biçimleri ile toplumsal bütün içerisindeki yerini alır. Üslendiği tüm rollere ait tutum ve davranışları toplumdan öğrenir. Bireyin içine doğup büyüdüğü toplumdan bir başka topluma gitmek durumunda kalması ise birçok açıdan “uyum”u önemli bir sorun olarak karşısına çıkarmaktadır. Göç sürecinde yabancı ile yerlinin ahenkli bir bütün oluşturma durumu olarak tanımlanabilecek olan uyum, gelinen ülkede sosyal hayatın tüm alanlarıyla bütünleşmeyi ifade eder (Özservet, 2015: 93). İnsanların geldikleri toplumla bütünleşebilmesi, ayrıma uğramaması noktasında sosyal uyum önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumla farklı toplumlardan gelen bireylerin geldikleri toplumların kültürleşme biçimlerinden etkilenecek, yeni toplumsallaşma biçimleri ortaya koydukları bilinmektedir. Sosyal uyumla ilgili olarak net bir tanım yapmak oldukça güçtür. Bu güçlüğü ortaya çıkaran en önemli unsur ise, sosyal uyumun farklı disiplinler açısından taşıdığı anlam ve içerik farkıdır. Ongan (2013: 213)’ın Jenson (1998)’dan aktardığına göre sosyal uyum yapısal bakımdan beş unsur taşımaktadır. Bunlar:

- Aidiyet/İzolasyon
- İçerme/Dışlama
- Katılım/Pasiflik

-Kabul Görme/Reddedilme

-Meşruiyet/Gayri Yasallık

Sosyal uyum, sosyo-kültürel bağlamda birbirleri ile farklı olan toplumların karşılaşması durumunda iki farklı yapının birbirini değerlendirdiği açıları ortaya koymaktadır. Bunlardan ev sahibi toplumun bakış açısı ve politikaları uyumu biçimlendiren temel unsur olarak değerlendirilebilir. Çatır (2016: 219)'ın Portes ve Böröcz (1987)'den aktardığına göre devletlerin gelen göçmen ve mültecileri kabul politikaları üç ana yaklaşım altında gruplandırılmaktadır. Bunlardan ilki, devletin yeni gelenlere karşı negatif bir tutumu benimsemesi ve toplumun göçmenlere karşı olumsuz yaklaşımı ile onları vasıfsız işçiler olarak değerlendirmesi. İkinci yaklaşımda ise devlet göçe izin vermekle birlikte göçü aktif bir biçimde desteklememektedir. Bu yaklaşımda göçmenlerin toplum içerisinde kendi vasıfları oranında kabul görme ve ilerleme şansları olabilmektedir. Üçüncü yaklaşımda ise göçmenler devlet tarafından verilen maddi finansal destek ve yasal haklar çerçevesinde kabul görmektedirler. Genelde devlet politikasının göçmenlere karşı olumlu olduğu durumlarda, toplumun göçmen ve mültecileri kabullenme süreci çok daha hızlı bir biçimde gerçekleşmektedir. Ancak olumsuz politika ve tutumlar göçmen ve mültecilerin toplumda istenmeyen gruplar ve olumsuzlukların nedeni olarak etiketlenmelerine neden olmaktadır. Dolayısıyla göçmen ve mültecilerin sosyal uyum sürecinde sınırlarını aştıkları ülkelerin politikaları da önemli bir yere sahiptir. Bu noktada Türkiye'nin Suriyeli mültecilere karşı izlediği "açık kapı" politikası Portes ve Böröcz'ün sınıflamasında üçüncü kategoride tanımlanabilir. Türkiye "açık kapı" politikasıyla Suriyeli mültecilerin önemli bir kısmını ülkesinde barındırmayı başarmıştır. Ancak gerek ekonomik boyutuyla gerekse sosyal uyum süreçleri bağlamında Türkiye de Suriye'den gelen göçlerle ilgili önemli sorunlar yaşamaktadır. Yapılan araştırmalara göre Türkiye'nin sınır illerinde yaşlı ya da genç, evli ya da bekar erkeklerin Suriyeli kadınlarla evlenme oranları oldukça yüksektir. Kilis, Şanlıurfa ve Hatay'da yapılan bu tür evlilikler nedeniyle başta kadınlar olmak üzere halk Suriyelilere karşı tepkilidir. Bunun yanında Suriyelilerin düşük ücretlerle kiraladıkları evlerde birkaç aile birlikte yaşamaları ve oldukça kötü şartlardaki konutlara kira ödemeleri çarpık kentleşmeyi besleyen bir tutum olarak değerlendirilmektedir. Ekonomik ihtiyaçlardan dolayı çocukların

çalıştırılması ya da yasa dışı işlerde kullanılması da ayrı bir sosyal sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Oytun ve Gündoğar, 2015: 16-17). Bunun yanında devletin sağladığı sosyal imkânlardan (sağlık, eğitim, sosyal yardım) Suriyelilerin faydalanması halkın bir kısmı üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Söz konusu göçmenlerin bu hizmetlerden ücretsiz yararlanmasının ülke açısından ciddi bir maliyet oluşturacağını düşünülmesi göçmenlere karşı olumsuz tutumları besleyen unsurlar arasındadır.

Göç alan ve göç veren mekânlar arasındaki sosyal ve kültürel farklılıklar, kültürleşme sürecini belirleyen temel unsurlar olarak kabul edilmektedir. Göçle gelen bireylerin kendi sosyalleşme süreçlerinde kazandıkları kültürel davranışların yerine, geldikleri toplum tarafından kabul gören davranışları ikame etmeleri oldukça zorlu bir süreçtir. Bu noktada zorunlu kitlesel göç durumlarında ülkelerini terk etmek durumunda kalan göçmenler, yanlarında getirdikleri varlıklarını yabancı ülkelerde hızla tüketirken, yoksulluğun pençesine düşmekten kendilerini kurtaramamaktadırlar. Kitlesel yer değiştirmeler sonucunda yoksullaşan kesimler, yoksullukla mücadele etmede farklı stratejiler geliştirmektedirler.

Bu stratejiler arasında çocukların çalıştırılması, kadınların resmi ya da dini nikâhla evlenmeleri de yer almaktadır. Suriyeli göçmenler arasında bu yolla yoksulluğun hafifletilme çabasına sıkça rastlanmaktadır (Oytun ve Gündoğar, 2015: 16-17). Göçmen ve mültecilerin toplumsal ve kültürel yapıları göç alan toplumlar açısından demografik yönüyle de bir güvenlik tehdidi olarak da algılanmaktadır. Oytun ve Gündoğar (2015: 20)’ın yaptığı araştırmada bir Türkmen şehri olarak tanımlanan Kilis göçlerle bu demografik özelliğini kaybetmiştir. Suriyelilerin bir kısmı Türkmen olmakla birlikte büyük çoğunluğunun Arap olması Kilis’te Türkmen nüfusu kaygılandırırken, Hatay’da Suriyelilerin büyük bir çoğunluğunun Sünni olmasının bu yörede yaşayan Arap Alevileri kaygılandığı ifade edilmektedir. Bu yönüyle demografik yapının hızlı değişimi, toplum arasında denge bozucu unsur olarak değerlendirilmiştir (Çatır, 2016: 218). Birçok açıdan göçle gelenlerin karşılaştıkları yeni kültür biçimlerini anlamaları, buna göre kendilerini geliştirmeleri, yeniden bir öğrenme sürecine girmeleri, yeni kültürleşme biçimleri geliştirmeleri başa edilmesi gereken sosyal uyum sorunları arasındadır (Adıgüzel, 2018: 155). Bunun yanında yerli halk kendi toplumsal yapısının yeni gelen kültürle nasıl başa çıkacağı konusunda

endişeler taşıyabilmektedir. Bu endişeler göçle gelenlere sert tepkiler olarak yansıyabilmektedir.

Toplumların göç ve mülteci politikası, sosyal, ekonomik, kültürel nedenler yanında güvenlik gibi unsurları da içine alabilecek koşulların yönlendirmesine bağlı olarak biçimlenmektedir. Dünya üzerinde gelişmiş ülkeler az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere göçmen ve mülteci kabul etmek konusunda oldukça gönülsüzdür. Bu gönülsüzlüğün temelinde soysa-kültürel uyumsuzluğun besleyip ortaya çıkardığı birtakım nedenler yatmaktadır. Nitekim evrensel mülteci profilinin ortaya koyduğu özellikler incelendiğinde, göçmen ve mültecilerin uyum sorununu tanımlayabilecek birçok ortak unsurun bir araya getirildiği görülmektedir. Buna göre, dünya üzerindeki göçmen ve mültecilerin farklı dil, kültür ve yaşam tarzına sahip olmaları onları tanımlayan kriterler olarak kullanılırken, sosyo-ekonomik düzeylerinin ve eğitim seviyelerinin düşüklüğü de göçmenleri tanımlamada kullanılan genel faktörler arasındadır (Tunç, 2015: 38). Bu da az gelişmiş bölgelerden giden göçmen ve mültecilere karşı gelişmiş ülke toplumlarında ortak bir takım değerlendirme yaklaşımlarının ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu bir yönüyle göçmenlerin tedirgin, ürkek ve yabancı hissetmelerini sağlarken, diğer yönüyle göçmenlerin gerçek özellikleriyle algılanmalarını perdelemektedir. Benzer bir durum ülkemizde yaşayan Suriyeli göçmenler açısından da söz konusudur. Göçün ilk başladığı dönemlerde gelenler büyük bir misafir pervelik ve hoşgörü ile karşılanırken, zaman geçtikçe söz konusu olumlu tutumlar yerini eleştirel ve yargılayıcı tutumlara bırakmıştır.

En temelde kültürel farklardan kaynaklanan uyum sorunları, göçmen sayısı arttıkça ve ekonomik olarak maliyetler yükseldikçe görünürlük kazanmaktadır (Adıgüzel, 2018: 51). Kadın erkek rollerinin yeniden tanımlanması, yeme içme kültürünün değişmesi, giyim tarzlarının farklılaşması, evin kullanım biçiminden dekorasyonuna kadar yeni bir biçime evrilme durumundan söz etmek mümkündür. Gelinen toplumsal yapı yeni gelenleri kendine benzetme çabasına girerken, gelenlerin üzerlerinde taşıdıkları kültürel tutumlar yenileriyle harmanlanarak yeni formlar da kazanabilmektedir. Tüm bu dönüşümün kendi ahengi içinde gerçekleşebilmesi için her şeyden algıları besleyen unsurların dışında gerçek değerlendirmelerin süzgecinden geçmesi gerekmektedir.

Göçmenler göç ettikleri yerlerden sadece bedensel varlıklarını alarak ayrılmamaktadırlar. Geldikleri yerleşim biriminin sosyo-kültürel etkilerini de üzerlerinde taşıyarak, yeni bir mekânda kendilerine yaşam alanları oluşturmaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla göç ettikleri yeni yerleşim birimine kendi kültürleriyle birlikte gelmekte ve karşılaştıkları kültürle yeni bir sosyalleşme sürecine de kapı aralamaktadırlar. Bu yeni sosyalleşme süreci birbirine çok yabancı kültürler arasında oldukça sancılı geçerken, tanıdık ya da komşu kültürler arasında daha kolay bir biçimde gerçekleştirilebilmektedir.

Göçle beraber farklı bir kültüre ait normları edinmek, maddi ve manevi unsurlarına uyum sağlamak uzun soluklu bir süreç gerektirmektedir (Aksoy, 2012: 299). Bu süreçte hem göçmenin farklı kültürlerle bakışı hem de göçle gelinen ülkenin göçmen politikaları önem taşımaktadır. Her iki tarafın olumlu yaklaşımları sürecin daha olumlu geçmesini sağlayacağı gibi ortaya çıkabilecek sorunları da en alt düzeye indirecektir. Sezgin ve Yolcu (2016: 419) göçün iki ana karakteri olduğundan bahsetmektedirler ve bunu göçün sonuçları bağlamında ele alarak değerlendirmektedirler. Bu değerlendirmelerden ilki, göç eden kesim açısından göçün sonuçları, ikincisi ise göç edilen yerdeki toplum açısından göçün sonuçlarıdır. Dolayısıyla toplumsal uyum, sosyal, ekonomik ve kültürel etkileri içinde barındırmakla birlikte hem göç eden kesimler hem de göçü kabul eden toplumlar açısından iki yönlü bir etkiye sahip olduğu açıktır. Bu noktada sosyal uyum göçmenlerin başa çıkması gereken sorunların başında yer almakla birlikte, göçmenlerin yabancı oldukları toplumla bütünleşme süreçlerini de içinde taşımaktadır (Adıgüzel, 2018: 157). Dolayısıyla sosyal uyum birbirinden farklı iki kültürün karşılaşması sonucunda ortaya çıkan bir durumdur ve geliştirilecek politikalar sürecin yönetimini bir miktar kolaylaştıracaktır. Değerlendirmeye Suriye göçmenleri açısından bakıldığında sosyal uyumun da önemli bir sorun olarak karşımızda durduğu açıktır. Gelenlerin Türkiye’nin toplumsal, sosyal, kültürel ve hukuksal normları ile uyumlu bir yaşam biçimini benimseyebilmeleri öncelikle profesyonelce alacakları uyum destekleri ile mümkündür. Toplum içerisine oldukça kalabalık bir grup olarak dalan Suriyeli göçmenlerin ya da yerel halkın bu uyum sürecini kendiliğinden yönetmesi mümkün değildir.

6.2.Göçün Ekonomik Etkileri

Bireyin yaşamını sürdürebilmesi için gelir önemli kaynaklardan birisidir. Dolayısıyla ekonomik faaliyetler bireyin yaşamında önemli rollere sahiptir. Ekonomik faaliyetler, bireyin yaşamını sürdürmesini sağlamakla birlikte, üyesi olduğu toplumun sınıfsal yapısı içerisindeki konumunu da belirlemektedir. Bu noktada göçmenlerin iş piyasasında bir rol edinebilmesi, bir yönüyle hayatını sürdüreceği kaynaklara ulaşımını kolaylaştırırken diğer yönüyle toplumsal konumunu da olumlu yönde etkilemektedir (Ciğerci, 2016: 110). Göçle gelen tüm bireylerin aynı sorunları yaşadığını söylemek zordur. Ancak özellikle kitlesel göçler ülkelerin ekonomik ve sosyal yapısını derinden etkilemektedir. Bu noktada altı çizilmesi gereken temel nokta göçmenlerin ve bilhassa mültecilerin gittikleri ülkenin ekonomisine yapacağı etkinin ülkenin yerel halkı açısından algılanma durumudur. Bu açıdan bakıldığında istihdam olanaklarının daha fazla insanla paylaşılacak olması, düşük ücretlerle çalışan insan sayısının artması, nitelikli işgücü ihtiyacının azalması gibi nedenlere bağlı olarak göçmenler ve mültecileri gittikleri ülkelerde ekonomik sorunların kaynağı olarak değerlendirilmelerine neden olmaktadır (Taştan vd,2016: 11).

Çeşitli nedenlerle ülkesini terk etmek zorunda kalan göçmenler ve mülteciler, gittikleri ülkelerde işsizliğin ve istihdam sorunlarının kaynağı olarak değerlendirilirken, aynı zamanda ucuz işgücü olarak da algılanmaktadırlar. Bu noktadan bakıldığında silahlı çatışma ve şiddet olayları, kitlesel göçleri besleyen ana unsurlardan biri olarak karşımıza çıkarken, ortaya çıkardığı kitlesel göç süreci çevredeki toplumları ekonomik olarak da etkilemektedir. Çoğunlukla da kitlesel bir niteliksiz iş gücü ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Bilindiği gibi savaş ve çatışmalar nedeniyle ülkelerinin yaşanmaz şartlarını terk eden kitleler, sığınma yeri olarak komşu ülkeleri tercih etmektedirler. Bu kitlelerin çok az bir kısmı daha iyi sosyal ve ekonomik fırsatlara erişmek amacıyla ilk göç ettikleri ülkeyi terk etmektedir (Tunç, 2015: 32). Çoğunlukla ilk geldikleri ülkede yaşamını sürdüreceği imkânlar elde ettiklerinde geri dönmeyi planlamamaktadırlar. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi 1980'lerde Afganistan işgalinin Pakistan'ı dünyada en fazla mülteci kabul eden ülke konumuna getirirken, Suriye Savaşı Türkiye'yi ilk sıraya taşımıştır. Her iki ülkenin ekonomik koşulları büyük kitlesel göçleri

karşılıyacak durumda olmaması nedeniyle halkta bu göçlere karşı ekonomik endişeler kendini göstermiştir. Türkiye Suriye krizinin başladığı 2011 tarihinden 2014 tarihine kadar Suriyeli sığınmacılara 4,5 milyar dolar harcama yapmıştır. Türkiye’de kamplarda kalırken hastanelerden sağlık hizmeti alanların sayısının ise 500,000’in üzerinde olduğu düşünüldüğünde bunların tamamının ekonomik anlamları toplumu etkilemektedir (Oytun ve Gündoğar, 2015: 12). Türkiye’nin Suriyeliler için yaptığı her 17 dolarlık harcamanın yanında BM sadece 1 dolar harcamaktadır. Uluslararası mali desteğin yetersizliği Suriyelilerin Türkiye üzerindeki ekonomik yükünü artırmaktadır (Tunç, 2015: 48). Birçok açıdan eğitim, gelir getirici işlerde çalışma fırsatı yaratan bir unsur olarak kabul edilmektedir. Suriyeli göçmenler arasında, kadınların %64’ünün ilkokul ve altı eğitim almış olması, hiç okuma yazma bilmeyenlerin oranının ise %21 olması meslek edinme ve gelir getirici işlerde çalışma oranlarının uzun vadede düşük olacağı gerçeğini ortaya koymaktadır (Tunç, 2015: 48). Bunun yanında kamp dışında kalan Suriyelilerin ev talepleri kiralari artırarak halkın bir kısmını rahatsız ederken, ev sahibi olan halkı ise memnun etmektedir. Kitlesel göçlerin Türkiye’nin hemen tüm illerinde yarattığı bir diğer etki ise tüketim hızının artışına bağlı olarak gıda fiyatlarının artmasıdır (Oytun ve Gündoğar, 2015: 17).

Suriye göçü ile gelenlerin de eğitim seviyelerinin düşüklüğü, yeterli ekonomik kaynaklara sahip olmamaları, gelir getirici herhangi bir işte çalışacak mesleki yeterliliğe sahip olanların sayısının azlığı ekonomik sorunları bu göçmenler göçmenler açısından derinleştiren unsurlar arasındadır. Bunun yanında halkın istihdam alanının göçle gelenlerle paylaşılması, düşük ücretle çalışma oranının artması, talep yüksekliğine bağlı olarak gıda fiyatlarının artması gibi unsurlar ise göç alan ülkeler açısından baş edilmesi gereken sorunlar arasındadır. Nitekim yapılan araştırmalarda sınır illerinde işini kaybedenlerin %40 ile %100 arasında değişen oranlarda iş kayıplarını göçle gelenlere bağladıkları ifade edilmektedir (Oytun ve Gündoğar, 2015: 17).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Göç dünya üzerinde tarih boyunca etkilerini sürdürmüş olan sosyal bir olgudur. Tarihte toplumların biçimlenişi üzerinde etkili olan unsurların başında göç dalgaları gelmektedir. Kavimler Göçü bugünkü Avrupa

toplumlarının temelini atarken, yeni devlet biçimlerinin de ortaya çıkmasını sağlamıştır. Türklerin Anadolu'ya gelişi ise gene bir göç süreci sonucunda gerçekleşmiş ve Anadolu'nun etnik ve kültürel yapısını yeniden biçimlendirmiştir. I. Dünya Savaşı'na kadar göçler savaş, kıtlık, doğal afetler, sömürgecilik, köle ticareti gibi nedenlere bağlı olarak gerçekleşirken, savaş sonrasında ulusçuluk yaklaşımı dünya üzerindeki göçlere yeni bir biçim vermiştir. Bu süreçle birlikte İmparatorluklar parçalanma sürecine girmiş ve bu imparatorlukların parçalanışıyla ortaya çıkan uluslar yeni devletler kurma mücadelesine girmiştir. Dolayısıyla kurulan yeni ulus devletler kendi toplumlarını tek bir etnik yapının baskınlığında biçimlendirirken, bölgede yaşayan farklı etnik ve kültürel yapıları göçle zorlamışlardır. Bu zorlamanın bir sonucu olarak farklı etnik ve kültürel yapılar kendilerine benzer etnik ve kültürel yapıların kurduğu devletlerin sınırlarından içeri doğru göç etmeye başlamışlardır. Bu süreçte Osmanlı ve devamında da Türkiye Cumhuriyeti dünyanın farklı yerlerinde yaşayan Türk ve Müslüman grupların göçlerinde hedef ülke haline gelmiştir. Balkanlar, Kırım ve Kafkasya bölgesinde yaşayan milyonlarca Müslüman uğradıkları baskının sonucu olarak Anadolu'ya doğru göç etmeye başlamışlardır. 1980'lere gelindiğinde ise dünyanın farklı yerlerindeki savaş ve çatışmalar yeni göç dalgalarını tetiklemiştir. Sovyetlerin Afganistan işgali bir anda Afganistan'ı dünyanın en fazla göç veren ülkesi haline getirirken komşu ülke Pakistan'ı da en fazla göç alan ülke haline getirmiştir. Türkiye'de bu süreçte Afganistan göçmenlerinin hedef ülkeleri arasındayken, 1900'lerin başında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin dağılmasıyla Rus halkının da göç ettiği ülkelere biri olmuştur. Ancak Suriye Savaşı ortaya çıkardığı göç dalgasıyla en çok Türkiye'yi etkilerken, göçle gelen birçok sosyal ve ekonomik sorunun da Türkiye açısından gündeme gelmesini sağlamıştır. Dünya üzerindeki bütün göçler, göç alan ve göçle gelenler açısından farklı sorunları ortaya çıkarmaktadır. Ülkelerin göç politikaları göçmenlerin uyum süreçleri üzerinde etkili olan faktörlerin başında gelmektedir. Birçok yönü ile bir güvenlik ve uyum sorunu olarak kabul edilen göç, devletlerin politikalarının biçimlenişinde önemli bir etkidir. Gelişmiş olan ülkeler az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere gelen göçlere karşı oldukça engelleyici bir politika benimserken, gelişmekte olan ülkeler aralarında göç daha esnek politikalarla karşılanmaktadır. Göçün ortaya çıkardığı sosyal ve ekonomik uyum sorunları izlenen politikaların etkisiyle biçim almaktadır.

Sert ve engelleyici göç politikaları, göçmenler hakkında niteliksiz, yoksul, eğitimsiz bir kitle algısını beslerken, esnek politikalar, göçmenlerin uyumu noktasında geçiş sürecini kısaltmaktadır. Göçmenlere karşı izlenen esnek kabul politikaları, göçmenlerin kiralari artirdıkları, işsizliğe neden oldukları, sosyal uyum sorunlarına neden oldukları, eğitimsiz oldukları gibi ön kabulleri tam olarak ortadan kaldıramamakla birlikte uyum süreci açısından daha esnek yaklaşımları ortaya çıkarmaktadır. Kitlesele göçlerde, sosyal ve ekonomik sorunların ortaya çıkması kaçınılmaz bir süreçtir. Dolayısıyla göçün tüm yönleriyle koordine edilmesini sağlayacak politikalar, ortaya çıkan sorunların hafifletilmesi ve bir kısmının ortadan kaldırılması noktasında büyük önem taşımaktadır. Ancak kitlesele göçlerin hem ekonomik olarak hem de sosyal olarak yönetimin zor olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Bu yönüyle göçün getirdiği ekonomik ve sosyal sorunlar önemli kriz alanları olarak toplumun karşısına çıkmaktadır. Bu kriz süreciyle baş etmenin en etkili yolu ise planlı bir sosyal, ekonomik, kültürel ve hukuksal uyum programının planlanmasıdır.

KAYNAKLAR

Abadan Ünal N.(2002), Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Adıgüzel, Y.(2018), Göç Sosyolojisi, Nobel yayınları

AFAD (2014) Türkiye’de Suriyeli Kadınlar. Ankara, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.

Aksoy, Z. (2012), Uluslararası Göç Ve Kültürlerarası İletişim, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 20(5):292-303.

Aygül, H. H.(2018), Mülteci Emeğinin Türkiye İşgücü Piyasalarındaki Görünümü Ve Etkileri, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 20:68-82.

Altıntaş, S.(2014), Davetsiz Misafirler: Türkiye’deki Mültecilerin Mağduriyet Görünümleri, İdeal kent, sayı 14: 252-276. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, Politika Dokümanı Kadın ve Eğitim, Ankara

Başterzi, D.A.(2017),Mülteci, Sığınmacı ve Göçmen Kadınların Ruh Sağlığı, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi, 9(4):379-387

Buz, S.(2007), Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma, Toplum ve Sosyal Hizmet, 2(18),37-50.

Buz, S (2009), Sema Buz, Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların “Görünürlüğü”, Aile ve Toplum Dergisi, 17(5):40-50.

Bostan, H.(2017), Türkiye’de İç Göçlerin Toplumsal Yapıda Neden Olduğu Değişimler, Meydana Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi, 35:1-16.

Ciğerci, N.(2016), Bursa-Kırcaali Hattı:1989’da Gelen Bulgaristan Göçmenleri Örneği, Küreselleşme Çağında Göç, Der: Gülfer İhlamur Öner-Aslı Şirin Öner, iletişim yy.107-133

Çatır, Ç.(2016),Gül Çatır, Zorunlu Göç Tecrübesinin Devlet Politikasındaki Yansıması: Bulgaristan’dan Türkiye’ye Kitleli Göçün Analizi, Küreselleşme Çağında Göç, der: Gülfer İhlamur-Öner, Aslı Şirin Öner, İletişim yayınları, 217-232

Deniz, T.(2014), Uluslar Arası Göç Perspektifinde Türkiye, TSA, 1:175-204

Efe, H.(2018), Osmanlı İmparatorluğu Ve Türkiye’de Yaşanan Göçler Ve Etkileri, Sosyal Bilimler Metinleri Dergisi, 1:16-27.

Erdoğan, M.M.(2018), Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Göç Araştırmaları Dergisi, (2016),3(2) 2015 Türkiye Göç Raporu:129-186

Kirman, M. A.(2017), Sosyal Bir Olgu Olarak Göç, İslam Coğrafyasında Terör, Göç ve Mültecilik, der: Ali Akdoğan, Süleyman Turan, Erol Sungur, Emine Battal Enes Vural, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları,10-129.

Mazlumder Kadın Çalışmaları Grubu, (2014), Mazlumder Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu

Ongan, T. N. (2013). Sosyal Uyum-Sosyal Sermaye Eksenli Kalkınma Yaklaşımının Sınıfsal Sonuçlarına İlişkin Bir Değerlendirme. *Çalışma ve Toplum*,1: 211-228.

Oytun, O. ve Gündoğar, S. S. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri Raporu ORSAM- TESEV Rapor No: 195, Ankara.

Saylan, K.(2017), „Suriye Vilayeti ’ne Göç Eden Kafkas Muhacirlerinin İskân ve İaşe Meselesi, Geçmişten Günümüze Göç, Ed: Osman Köse, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, 433-442

Sezgin, A.A. Yolcu, T.(2016),Göç İle Gelen Uluslararası Öğrencilerin Sosyal Uyum Ve Toplumsal Kabul Süreci, *Humanitas Uluslar Arası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7):417-436.

Özer, İ.(2017)Türkiye’de Kent, Kentleşme ve Kentsel Değişme, Türkiye’nin Toplumsal Yapısı, Ed: Mehmet Zencirkıran, „Dora yy.249-278

Solgun, C., Durat. G.(2017),Göç ve Ruh Sağlığı, *Jhum rhythm Dergisi*, 3(3):137-144

Şeker, D., Uçan, G.(2016), Sürecinde Kadın,Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2016, 1(14),199-214.

Özdemir, M.(2007),“I. Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı Ülkesinde Yaşanan Göç Hareketleri”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.

Özservet, Ç.Y.(2015),Göçmen Çocukların Şehre Uyumu Ve Eğitim Politikası, *Uluslararası Göç Ve Mülteci Uyumu Sorununda Kamu Yönetiminin Rolü*, Ed: Yakup Bulut, Umuttepe yy.:93-113

İçduygu, A. ve Yüksek, D.(2012), Rethinking Transit Migration in Turkey:Reality and Re-presentation in the Creation of a Migratory Phenomenon,*Population, Space And Place*, Popul. Space Place , 18: 441–456

İşık, Ş.(2005), Şevket İşık, Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri, *Ege Coğrafya Dergisi*,14: 57-71.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2016 Yılı Göç Raporu

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Web sayfası.
<http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitleselel-akinlar> Erişim tarihi:12.11.2018

İrdem, İ.(2017)Göç - Güvenlik İlişkisi Bağlamında “Tarihte Güvenliği Etkileyen Büyük Göç Dalgaları” Ve Suriyeli Mülteciler, Geçmişten Günümüze Göç I, der:Osman Köse, Canik Belediyesi Kültür Yayınları:519-536

IOM,(2018)Global Migration Indicators Reporte

İnan, E. C.(2016), Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme, Göç Araştırmaları Dergisi, 3(2):10-33.

Taştan, C.(2016),Uluslar Arası Kitleselel Göçler ve Türkiye’deki Suriyeliler, I. Uluslararası Göç Ve Güvenlik Konferansı Sonuç Raporu 11-13 Kasım 2016, Polis Akademisi Yayınları, Ankara

Tunç, Ş.A.(2015), Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme, Tesam Akademi Dergisi,2(2):29-63.

The UN Refugee Agency, Global Trends, 2016

Tümtaş, S. ve Ergun,C.(2016) Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(21), 1347-1359.

Yükseker, D.(2017), , Kürtlerin Yerinden Edilmesi ve Sosyal Dışlanma:1990’lardaki Zorla Göçün Sonuçları, Küreselleşme Çağında Göç, Der: S. Gülfer İhlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner, İletişim yy. 233-262.

Yılmaz, E. Ve Çitçi, S.(2011), Kentlerin ortaya çıkışı ve Sosyo-Politik açıdan Türkiye’de Kentleşme Dönemleri, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 35(10):252-267.

Yılmaz, A.(2014), Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/2 Winter: 1685-1704

http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf , Erişim tarihi:21.09.2018

<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> erişim
tarihi:29.09.2018

<https://www.dunyaatlası.com/tarihteki-buyuk-gocler> erişim
tarihi:04.12.2018

www.tuik.gov.tr erişim tarihi:13.11.2018